

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних відносин і права
Кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації

ДИПЛОМНА РОБОТА
Магістр

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність 014.02 Середня освіта (Мова та література (англійська))

на тему: **Формування англомовної лексичної компетентності
учнів 9-х класів на основі проєктної методики навчання**

ДРСОА.021176.01.01

Виконав: студент 2-го курсу _____ В.В. Захарчук
група СОАм-21-1

Керівник _____ Н. М. Бідюк
д-р. пед.наук, проф.

До захисту допускаю:
Зав. кафедри іншомовної освіти і
міжкультурної комунікації
д-р пед. наук, проф.

_____ 2022 р. _____ Н. М. Бідюк

АНОТАЦІЯ

Захарчук В.В. Формування англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів на основі проєктної методики навчання. – Дипломна робота магістра.

Дипломна робота магістра на здобуття кваліфікації магістра за спеціальністю 014. 02 Середня освіта (Мова та література (англійська)). – Хмельницький національний університет, факультет міжнародних відносин і права, кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації, наук. кер.: д-р. пед. наук, проф. Бідюк Н.М. – Хмельницький, 2022.

Загальний обсяг роботи становить 95 сторінок, із них – 86 сторінок основного тексту. Робота містить 5 додатків та 75 джерел посилань.

Ключові слова: англомовна лексична компетентність, проєктна методика навчання, рецептивні / (ре)продуктивні лексичні уміння, система вправ, методичні рекомендації.

Дипломна робота магістра присвячена дослідженню проблемі формування та розвитку англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів на основі проєктної методики навчання.

У роботі розкрито специфіку формування англомовної лексичної компетентності в учнів 9-х класів у світлі модернізації сучасної освіти; визначено методичний потенціал, зміст, специфіку та умови використання проєктної методики у формуванні англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів; розроблено систему вправ та завдань для активізації розвитку англомовної лексичної компетентності в учнів 9-х класів з використанням проєктної методики; експериментально перевірено ефективність розробленої системи вправ та використання проєктної методики на уроках англійської мови; розроблено методичні рекомендації щодо використання проєктної методики у формуванні англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів.

SUMMARY

Zakharchuk V.V. Developing the 9th Grade Students' Lexical Competence in English with the Project Method of Teaching. – Master's thesis.

Thesis for acquiring Master's degree in specialty 014. 02 Secondary education (Language and Literature (English)). – Khmelnytskyi National University, Faculty of International Relations and Law, Department of Foreign Language Education and Intercultural Communication, scientific supervisor: Doctor of Pedagogics, Professor Bidiuk N. M. – Khmelnytskyi, 2022.

The paper consists of 95 pages, the main text comprising 86 pages. The work contains 5 appendices and 75 cited sources.

Keywords: English lexical competence, project teaching method, receptive / (re)productive lexical skills, system of exercises, methodical recommendations.

Master's thesis is aimed at studying the problem of developing the 9th Grade Students' Lexical Competence in English with the Project Method of Teaching.

The paper reveals the specifics of the formation of English lexical competence in 9th-grade students in the light of the modernization of modern education; methodical potential, content, specifics, and conditions of use of the project methodology in the formation of English lexical competence of 9th-grade students are determined; a system of exercises and tasks was developed to activate the development of English lexical competence in 9th-grade students using the project methodology; the effectiveness of the developed system of exercises and the use of the methodology in English lessons, in general, was experimentally verified; methodical recommendations on the use of project methodology in the formation of English lexical competence of 9th-grade students were developed.

Author's signature

The date of the work
submission to defence

ЗМІСТ

	С.
Вступ.....	6
1 Теоретичні засади формування англомовної лексичної компетентності в учнів базової середньої освіти.....	10
1.1 Характеристика поняття «англомовна лексична компетентність» в психолого-педагогічній літературі.....	10
1.2 Психологічна характеристика лексичних навичок та їх важливість у процесі навчання іноземної мови.....	20
1.3 Зміст, специфіка та умови використання проєктної діяльності у формуванні англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів.....	33
2 Методика формування англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів за допомогою проєктної методики.....	42
2.1 Система вправ із елементами проєктної діяльності для формування англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів.....	42
2.2 Критерії, показники та рівні сформованості англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів.....	53
2.3 Експериментальна перевірка ефективності системи вправ із елементами проєктної діяльності для формування англомовної лексичної компетентності в учнів 9-х класів.....	58
2.4 Методичні рекомендації використання проєктної методики у формуванні англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів.....	72
Висновки.....	75
Перелік джерел посилань.....	79
Додаток А Модель реалізації проєктної роботи по темі «Youth cultures».....	87
Додаток Б Приклад тесту на перевірку АЛК.....	89
Додаток В Рекомендована тематика проєктів для учнів 9-х класів.....	91
Додаток Г Тематичне планування з елементами проєктної методики (зразок)....	92
Додаток Г Приклади виконаних проєктів учнів 9-го класу.....	94

ВСТУП

Актуальність обраної теми. Модернізація сучасного освітнього процесу пов'язана з підвищенням рівня володіння іноземними мовами. Насамперед це стосується покращення комунікативної компетентності, основу якої становить лексична база учня (активний і пасивний словниковий запас) та вміння неї користуватись. Засвоєння лексичної складової іншомовного спілкування завжди визначали одним із головних компонентів навчання мови. Попри загальне визнання пріоритетності цього завдання саме лексична компетентність викликає труднощі в тих, хто опановує мову, з одного боку, оскільки вимагає тривалої роботи над лексикою, а з іншого - у вчителів, які мають організувати навчальний процес якомога ефективніше, забезпечивши автоматизацію використання навичок.

Останніми роками питання застосування сучасних технологій у середній школі стає все більш актуальним через психотип індивіда та його вікових освітніх потреб. Це не тільки нове обладнання, а нові форми і методи навчання, нові підходи до навчання іноземних мов. Основна мета – показати, як можна ефективно використовувати технології для підвищення якості навчання іноземної мови, формування та розвитку комунікативної культури учнів, підготовки практичного оволодіння іноземною мовою [62].

Можна відзначити, що головною умовою якісного навчання у підлітковій лексичній є створення сприятливих психологічних передумов. Комунікативні ситуації повинні відповідати реальним інтересам та потребам учнів 9-х класів. Необхідно застосовувати такі форми роботи, що стимулюють когнітивні процеси з оволодіння іноземним лексичним матеріалом, що навчається, а також рушійною силою інтерактивної діяльності з розвитку та вдосконалення лексичних навичок. Розігруючи ситуаційні ролі, які у тій чи іншій мірі, виконують роль діючого комуніканта у межах конкретного фрагмента спілкування, цим набуваючи вміння співвідносити мовні навички із завданнями та умовами комунікативної ситуації.

При цьому завданням вчителя є створення позитивного простору для практичного вивчення мови для кожного учня. Вибираючи методи навчання, які б давали можливість кожному учню проявити свою активність, свою творчість, підвищити пізнавальну активність учнів у вивченні іноземних мов, дасть змогу вчителю успішно сприяти розвитку іншомовних навичок в учнів. Успішне використання сучасної проєктної методики «Project-based learning» може вирішити ці проблеми.

Завдання, що стоїть перед школою, полягає насамперед у впровадженні та ефективному використанні нових педагогічних технологій, якою є саме проєктна методика. Так, І. Олійник обґрунтовує застосування проєктної методики як нової педагогічної технології у розвитку сучасної дидактики таким чином:

- в умовах все ще існуючої класно-урочної системи занять проєктна методика найлегше вписується в навчальний процес і може не торкатися змісту навчання, визначеного освітнім стандартом для базового рівня;

- це істинно педагогічна технологія, яка дозволяє при інтеграції її у реальний навчально-виховний процес успішно досягати поставленої державним стандартом освітньої мети [46].

Метод проєктів є однією з найактуальніших сучасних технологій навчання іноземних мов. У ньому поєднуються елементи проблемного навчання та спільного навчання, що дозволяє досягти найвищого рівня оволодіння будь-яким предметом, і іноземною мовою зокрема. Він поєднує у собі творчу та навчальну складові, знання із іноземної мови та крос-предметні знання, що позитивно впливає на здобувачів освіти.

Метод проєктів формує в учнів комунікативні здібності, культуру, комунікабельність, вміння коротко формулювати думки, бути толерантними до думки партнерів у спілкуванні та розвиває вміння добувати інформацію з різноманітних джерел, обробляти її за допомогою сучасних засобів і технологій. Усі ці фактори створюють мовне середовище, що призводить до появи природної потреби у взаємодії іноземною мовою.

На етапі розвитку освіти проєктна методика детально досліджується як зарубіжними, і вітчизняними авторами: С. Чард (S. Chard S) [67], О. Столяренко [60], Ю. Руденко [54], Г. Пустовіт [49], Ю. Біленька [11], О. Вишневський [15].

Низкою досліджень було встановлено, що проєктна діяльність постає як важливий компонент системи продуктивної освіти і є нестандартним, нетрадиційним способом організації освітніх процесів через активні способи дій (планування, прогнозування, аналіз, синтез), спрямованих на реалізацію особистісно-орієнтованого підходу. Вибір теми обумовлений сучасними освітніми потребами учнів середньої школи та обсягом лексичних одиниць, котрі відповідають інтересам сучасних підлітків, їх смакам та вподобанням [64]. Наявність у ній лексичних, сленгових та ідіоматичних зворотів робить дану тему чи не найдоречнішою для використання саме для формування англомовної лексичної компетентності.

Проєктна методика як нова педагогічна особистісно-орієнтована технологія відображає основні засади гуманістичного підходу в освіті: особливу увагу до індивідуальності людини, її особистості; чіткість, орієнтація на свідомий розвиток критичного мислення учнів. Таким чином, проєктна методика є альтернативою традиційному підходу до освіти, заснованому головним чином на засвоєнні готових знань та їх відтворенні. Саме практичне закріплення отриманих знань відіграє ключову роль в успішному засвоєнні вивченого матеріалу. Актуальність і теоретична значимість цієї проблеми зумовили вибір даної теми дослідження «Формування англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів на основі проєктної методики навчання».

Об'єктом дослідження є процес навчання англійської мови в основній школі ЗЗСО.

Предмет дослідження – система вправ з елементами проєктної діяльності для формування англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, практичній розробці системи вправ на основі проєктної методики для формування

англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів та експериментальній перевірці її результативності.

Завданням даного дослідження є:

1. Дослідити теоретичні засади формування англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів;
2. Охарактеризувати зміст, специфіку та умови використання проектної методики у формуванні англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів;
3. Розробити систему вправ із елементами проектної діяльності для формування англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів та експериментально перевірити її ефективність;
4. Розробити методичні рекомендації використання проектної методики у формуванні англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів.

Методи дослідження, які використовувались у роботі: метод аналізу та синтезу, метод порівняння, метод педагогічного систематичного спостереження, метод експериментів.

Практичне значення роботи полягає у тому, що її результати можна імплементувати у навчальний процес при розробці планів – конспектів, при проведенні уроків іноземної мови із елементами проектної діяльності.

Структура роботи. Дипломна робота магістра складається із вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилань (75 найменувань, з них 10 – іноземною мовою), п'яти додатків. Повний обсяг магістерської роботи складає 95 сторінок, з них 86 сторінок основного тексту. Робота ілюстрована 12 таблицями та 4 рисунками.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1 Характеристика поняття «англомовна лексична компетентність» в психолого-педагогічній літературі

В даний час тема компетентнісного підходу в системі шкільної освіти стає принципово важливою та активно обговорюваною. Ціла низка факторів зумовлює актуалізацію компетентнісного підходу в освіті. Сюди можна зарахувати глобалізацію, динамізм життєвих процесів, колосальне збільшення інформаційних потоків. Активніше стали виникати нові терміни та поняття [61]. Стає ясным, що з успішної професійної діяльності вже недостатньо отримати вищу позначку і тому зупинитися – виникає потреба поповнювати свої знання інформацією.

Мета навчання іноземних мов - важлива методична категорія, оскільки визначення мети визначає весь вибір. В даний час мету навчання іноземних мов слід розуміти як формування особистості учня, здатної та бажуючої брати участь у спілкуванні (опосередкованому та безпосередньому) на міжкультурному рівні. Виникнення компетентнісного підходу пов'язані з дослідженнями відомого американського лінгвіста Е. Сепіра, який сформулював поняття компетентності стосовно теорії мови, та Р. Уайта, який наповнює категорію компетентності власне особистісними складовими, включаючи мотивацію [33, с. 54 – 58]. В основі навчання іноземних мов як явища соціального лежить соціальна діяльність людей, їхні стосунки та взаємодії. Отже, вихідну точку аналізу цільових аспектів мовної освіти становить група про соціальних чинників, тобто соціально-економічні, політичні та соціально-педагогічні фактори. Дія цих факторів проявляється, насамперед, у відношенні суспільства до іноземних мов взагалі і до людей людей, які володіють двома або декількома нерідними (у тому числі іноземними) мовами.

Під компетентністю в сучасній методиці розуміється не тільки «обізнаність, сукупність знань» (якщо йдеться про знання мови), а й «здатність» (якщо йдеться про вміння та навички та практичне володіння мовою). Таким чином, у лінгводидактиці мовна компетентність трактується як інструменталізоване знання, сукупність конкретних умінь, що формуються у практиці спілкування та навчання.

Вчитель сам формулює поняття, необхідних для вирішення завдання. При такому підході навчальна діяльність, набуваючи дослідницького та практико – перетворювального характеру, сама стає предметом засвоєння [25]. Для реалізації компетентнісного підходу у шкільній системі навчання принципово значущим є позначення понятійно - термінологічного апарату цього підходу.

Можливо виділити декілька ключових сфер пізнання та діяльності, до яких учні повинні долучатися на базовому ступені навчання [54].

1. Загальнокультурний рівень. Цінності та переконання, що характеризують окремого індивіда як члена багатокультурної спільноти. Розуміння соціальних та політичних процесів (у тому числі міжнародних та міжкультурних), здатність приймати самостійні рішення та нести за них відповідальність, уміння працювати у групі. Особистісні якості, що сприяють успішному функціонуванню індивіда у мультикультурному соціумі.

2. Знання, навички, уміння та способи діяльності, пов'язані з інформаційно-комунікативним середовищем: володіння методами і знання закономірностей інтеракції у межах міжособистісної комунікації, комунікації у малих і великих групах, масової комунікації; володіння деякими з цих типів комунікації (відповідно до видів своєї діяльності) кількома мовами; вміння працювати з потоками інформації (осмислювати, переробляти, передавати іншим, обговорювати, робити висновки, планувати та аналізувати реакцію у відповідь, у т.ч. конкретні дії та ін.) різними мовами; вміння працювати з друкованими джерелами, технічними засобами, цифровими ресурсами та мережею Інтернет, що дозволяють отримати необхідну інформацію, дізнатись більше про досліджуване проблемне питання тощо.

3. Навчально-пізнавальні компетенції та здатність до безперервної освіти. Ця сфера передбачає формування та розвитку загальнонавчальних умінь, навичок і методів самостійної навчальної діяльності, розвиток можливості самостійно набувати предметні знання, мотивації до продовження освіти наступному етапі.

Опанування словниковим запасом є першочерговим завданням вивчення іноземної мови. Дуже точно сказано, що мовні структури є скелетом, а лексичний запас – життєво важливим органом і «тілом» мови. Лексична компетентність має на увазі знання словникового складу мови, що складається з лексичних та граматичних елементів, а також здатність до його використання. Лексична компетентність складається з лексико-граматичних елементів: фразеологізми, сентенціозні формули (афоризми, прислів'я тощо.), ідіоми, фіксовані структури, які вимагають включення додаткових елементів словосполучення [7].

У рамках предмета «Іноземна мова» у закладі загальної середньої освіти можна розвивати ключові компетентності, націлюючи школярів на виконання відповідних видів комунікативної діяльності. Ключові компетентності формуються в процесі розвитку комунікативної компетентності та в умовах взаємодії всіх чотирьох компонентів змісту навчання іноземної мови: матеріального, ідеального, процесуального та ціннісно-орієнтованого.

Лінгводидактичні стратегії відбивають модель вторинної мовної особистості, модель засвоєння системи нерідної мови та культури [26]. Дані стратегії – семантичні, лінгвосистематизуючі, когнітивно-концептні (лінгвокультурознавчі) забезпечують постійний пошук значень у широкому соціально-культурному контексті, підбір та накопичення мовних засобів, розширення мовної бази, узагальнення вивчається у впорядковану особистісно значиму систему, та мовного досвіду, у тому числі і рідною мовою, оволодіння відповідною системою понять, концептів, проникнення в культуру носія мови, осмислення національно-культурної специфіки на рівні міжкультурного спілкування.

Це дозволяє вивчати мову та вибудовувати власну систему понять в мові, що вивчається, і культурі, особистісно заломлювати, присвоювати цю систему, розвивати «почуття мови».

Семантичні стратегії включають такі прийоми [37]:

- виділення нових значень у контексті, уточнення контекстуального значення;
- пошук (виділення) необхідних значень (мовних засобів) за певними ознаками: формальним (спільність кореня, коренева сім'я, словотвірна модель), семантичним (багатозначність, синоніми, антоніми, близьке значення), за особливостями вживання (поєднання, структурно-семантична модель, мовна ситуація), стилістичною, понятійною ознакою (відповідність темі), комунікативно-функціональною ознакою (вираз певного комунікативного наміру – оцінка, прохання, спонукання, емоційно-оціночні засоби);
- спостереження, пошук нових слів та відомому контексті та відомі слова у новому контексті;
- визначення значення відповідно до основної ідеї тексту, значень відповідно до широкого контексту та ін.

Лінгвосистематизуючі стратегії включають такі прийоми, як [42]:

- узагальнення значення всередині семантичного поля за певними ознаками;
- вибудовування понятійно-тематичних рядів мовних засобів;
- системно-порівняльний аналіз мовних засобів рідної та вивченої мов;
- вибудовування системи ознак мовної одиниці (лексичної, граматичної, фонетичної, орфографічної);
- вибудовування системи ознак (маркерів) мовної ситуації;
- вибудовування системи ознак, опор, сигнальних засобів у контексті.

Когнітивно-концептні (лінгвокраїнознавчі) стратегії включають такі прийоми, як:

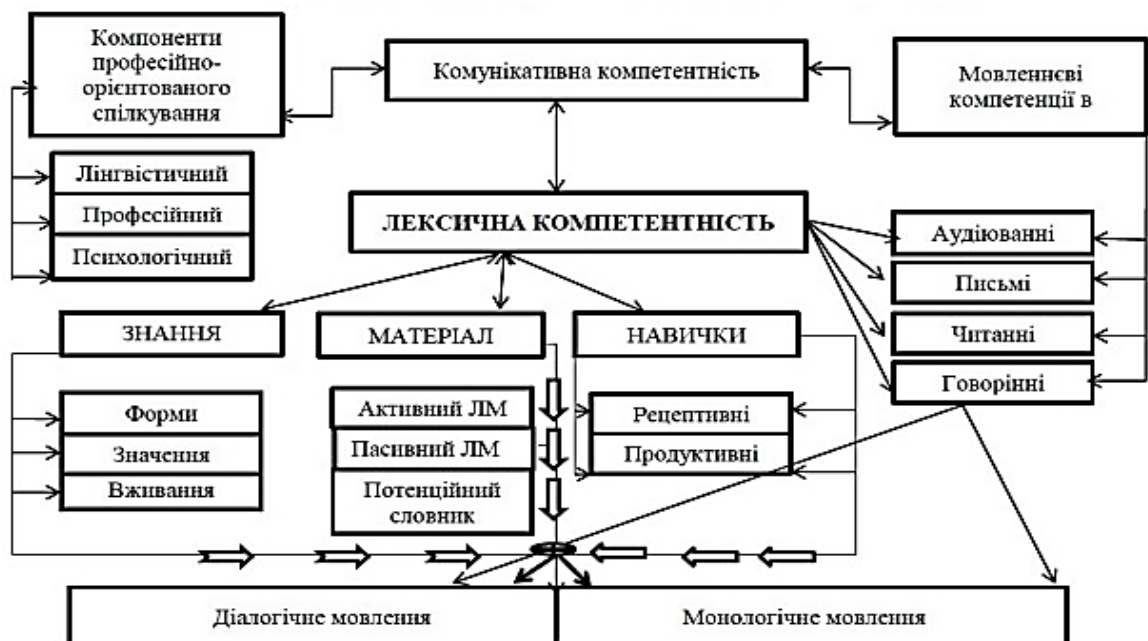
- співвіднесення реалій з історичним та соціокультурним контекстом;
- тлумачення мовних засобів щодо особливостей іншої ментальності;

- критичне осмислення та узагальнення прояву національно-культурних особливостей у мовній та мовній поведінці (переконання, цінності, інститути);
- знання та розуміння культурних образів, символів, фактів, імен, базових категорій;
- адекватне розуміння: моделей повсякденної поведінки, способу життя, соціокультурних норм поведінки.

Рефлексивний компонент передбачає конкретно-практичні стратегії, які в умовах самостійного вивчення мови забезпечують оволодіння мовними засобами, самостійне тренування та мовленнєву практику, включення в різні ситуації мовного спілкування та використання мови як засоби виконання різних функціональних завдань.

Лексична компетентність – це знання словникового складу мови, що включають лексичні елементи, та можливості їх використання у мові. До лексичних елементів відносяться слова, регулярні поєднання слів, стійкі поєднання (фразові дієслова), складні прийменники, фразеологічні одиниці. Також під лексичною компетенцією розуміється заснована на лексичних знаннях, навичках, вміннях, а також особистому мовному та мовному досвіді здатність людини визначати контекстуальне значення слова (рис. 1.1.1) [10, с. 66 - 70].

Рис. 1.1.1 – Структура лексичної компетентності

У володінні іноземною мовою наводяться основні критерії успішної роботи з лексикою, а саме: кількісний показник (size), тобто кількість слів та стійких виразів, які необхідно освоїти; володіння достатнім лексичним запасом (vocabulary range) для здійснення будь-якої мовної діяльності та регулярність використання вивченого матеріалу та контроль над цим процесом та знання відмінностей між активним та пасивним словниковим запасом та аналіз прогресу у знаннях за допомогою сучасних методик [69].

Крім того, вчителям рекомендується усвідомлено підходити до підбору лексичного матеріалу (lexical selection), а саме спиратися на необхідність досягнення комунікативних цілей на певному етапі навчального процесу, брати до уваги культурні цінності, міжкультурні відмінності, дотримуватися лексико-статистичних принципів відбору слів на основі їх частотності вживання (frequency word), використовувати автентичні усні та письмові джерела, мотивувати тих, хто вивчає англійську мову за допомогою органічного внесення змін до запланованої роботи над лексикою, якщо це не суперечить вирішенню поточних комунікативних завдань.

Усі види мовної діяльності грають величезну роль при оволодінні лексикою, проте, більшість дослідників сходяться на думці, що тексти, створені в ході виконання проєктів, особливо письмові, грають домінуючу роль цьому процесі. По-перше, перевага текстового матеріалу полягає у контекстуалізації нових мовних одиниць. По-друге, тексти є джерелом цікавої інформації, що дозволяє легше запам'ятовувати слова. На думку А. Шмітта, письмовий дискурс вимагає використання лексики, що веде до розширення словникового запасу [29]. Г. Торнберн стверджує, що в письмовій та усній ситуації, тобто у зв'язному тексті існує набагато більше можливостей побачити слово у релевантному контексті у поєднанні з іншими лексичними одиницями, а також у складі лексичних полів. Навчитися слововживанню набагато легше, спираючись на тематичний текст із сукупністю великої кількості слів, які об'єднані загальним поняттям - лексико-семантичні поля. Лексичні знання забезпечують успішне оволодіння основами всіх видів мовної діяльності.

Під лексичними знаннями розуміється сукупність мовних відомостей про іншомовне слово, а й знання програм дії зі словом, тобто певних стратегій поводження з іншомовним словом. Опанування усною мовою (аудіюванням і говорінням) та читанням неможливе без мовних навичок. Особливої значущості у цьому процесі набувають лексичні навички. Провідна роль лексичного компоненту відводиться у структурі змісту навчання іноземних мов загалом [39].

Разом з процесом розвитку лексичних навичок продуктивного та рецептивного характеру відбувається становлення лексичної компетентності – здатності учнів визначати контекстуальне значення слова, порівнювати його обсяг у двох мовах, виявляти у ньому специфічно національне, характерне для культури народу, що говорить цією мовою. Становлення лексичної компетентності забезпечується спеціальною лексичною стратегією, що має два аспекти. Перший аспект пов'язаний з організацією та запам'ятовуванням лексичного матеріалу на основі спеціальних прийомів, заснованих на обліку особливостей когнітивної діяльності учнів. Другий аспект стратегії забезпечує засвоєння самих лексичних одиниць, семантичної інформації про них, відпрацювання практичних дій зі словом на різних рівнях складності, вироблення навичок з комбінованого використання лексичних одиниць у найрізноманітніших ситуаціях мовного спілкування. Результати використання лексичної стратегії та її аспектів виявляються у лексичній креативності та в лексичній саморефлексії.

Відомий теоретик Д. Марконі переглядає аргументи про те, що лексична компетентність не враховується стандартними теоретико-модельними або істинно-умовними поясненнями мови [17]. Такі облікові записи дають умови значення/істинності складних речень у термінах значення/умови істинності атомарних речень, а також умови значення/істинності атомарних речень у термінах значення/інтерпретації слів, але вони не враховують значення слів. Замість того, щоб давати теорію значення слів, Д. Марконі пропонує теорію компетентності у використанні слів.

Він стверджує, що лексична компетентність поділяється на інференційну та референційну. Референтна компетенція — це наша здатність застосовувати слова до об'єктів у будь-якому напрямку: сказати «яблуко» у відповідь на яблуко (назва) і збирати яблука у відповідь на «яблуко» (застосування). Інференційна компетентність — це наша здатність робити матеріально хороші умовиводи за допомогою слів: якщо x — яблуко, то x — фрукт тощо. Відповідно до Марконі, референційна компетентність не зводиться до компетенції висновків і навпаки. Деякі з його доказів свідчать про те, що можливо мати одне без іншого. Він розглядає деякі чудові нейропсихологічні докази подвійної дисоціації між двома аспектами лексичної компетентності. Одним із побічних ефектів пропозиції Д. Марконі є переключення нашої уваги з поняття референції (дещо таємничого відношення між словами (або поняттями) і світом) на поняття референційної компетентності [5, с. 5 - 11].

Лексична компетентність — це вміння учнів визначати контекстне значення слова, порівняти її з іншими мовами, в яких виділити національну особливість культури конкретної нації. Засвоєння словникового запасу має системоутворююче значення в контексті вивчення іноземної мови. Він створений на основі того, що люди спілкуються один з одним, використовуючи ці значення. Словосприйняття і слововживання тісно пов'язані з процесами формування та оформлення ідеї за допомогою лексичних засобів.

Відомо, що сучасна концепція вищої освіти передбачає організацію навчання культури на основі комплексу базових компетенцій загальнокультурного та професійного характеру та необхідні у відповідних сферах діяльності [72]. Завдання, які стоять перед учнями в сучасних умовах формується на основі професійної лексики в міру оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності, а також оволодіння навичками спілкування. Іншомовна лексична компетентність є лінгвістичною основою професійно-комунікативної компетентності. Її можна розглядати як динамічну одиницю: у процесі формується компетентність комунікативної діяльності учнів і вдосконалюється з розвитком лексичної компетентності, тобто їх утворення взаємопов'язане.

Враховуючи природну інтеграцію лексичного компонента в лінгвістичний компонент з комунікативною компетентністю, остання передбачає знання та навички, необхідні для розуміння іншомовного учасника діалогу та створювання унікальної моделі мовленнєвої поведінки. Для цього необхідно розібрати в тексті основні поняття лінгвістики (методи, види, способи зв'язку речень у тексті тощо) та знати правильні вміння та навички спілкування [44]. Вербальне спілкування по відношенню до різних сфер і ситуацій комунікативних навичок потрібно формувати поступово.

Комунікативна компетентність нерозривно пов'язана із лексичною. Комунікативна компетентність – це здатність проявляти лінгвістичну компетентність в різних контекстах мовленнєвої взаємодії з урахуванням соціальних норм поведінки та комунікативної доцільності їх вираження.

Провідним компонентом у процесі формування комунікативної компетентності є мовленнєві (комунікативні) вміння та навички, які, у свою чергу, включають вираження та навички всіх видів мовленнєвої діяльності. Лексика — сукупність функціонально близьких слів і сполучень та лексичних одиниць.

Лексична компетентність - це здатність використовувати словниковий запас, що складається з лексичних і граматичних елементів знань і мови. Процес формування лексичної компетентності в іноземній мові зосереджений на міжпредметних зв'язках як умові для ефективності формування відповідних компетентностей, що передбачає професіоналізацію навчання в сенсі відображення навчання [34, с. 73 - 75]. У послідовному формуванні компетентності в професійно-орієнтованому інтелекті, в уміннях залучати та взаємопов'язувати лінгвістичні знання, у процесі взаємодії усного мовлення важливу роль відіграє реалізація наповненості усних конструкцій та вміння їх доречно і правильно використовувати. У зв'язку з цим як умовний фактор актуального впливу в контексті відношень, необхідно підкреслити якість повної основи лексичних умінь і навичок як складової частини лексичної компетентності іноземних мов.

Необхідні мовленнєві практики, визначені міцністю лексичних зв'язків, виконуються як складні процесні структури, що лежать в основі мовленнєвої діяльності та здійснюють психофізіологічні втручання на вербальні стимули (лінгвістичні одиниці). Передумовами формування таких умінь є використання механізму подібності і порівняння, мимовільне запам'ятовування, закономірність патерну, що потрапляє у свідомість учнів, складність засвоєння (поєднання слухових, зорових і рухових образів) та змістовне наслідування [32].

Комплексна наукова якість лексичних навичок базується на передачі семантичних асоціацій на умовах результативної цієї навчально-пізнавальної діяльності, які присутні в мовленні учнів і їх когнітивного досвіду, і є відмінною рисою лексичних умінь, сформованих на міжпредметній основі. Як складна функція, вона ефективна для зміцнення лексичних навичок, наприклад, підсвідоме їх використання, що означає приховане правило у свідомості учнів і стабільність у застосуванні умінь використовувати це правило в складній ситуації.

Формування лексичної компетентності іноземної мови є одним із важливих напрямків підвищення якості мовної підготовки учнів до вищої школи. Виконуючи номінативну функцію і забезпечуючи мовлення змістовним матеріалом, лексика здається унікальним явищем за спектром функцій, які вона виконує.

Оволодіння словниковим запасом та багатством різних ситуативних лексичних одиниць допомагає учням формувати ширший мовний світогляд. Значення лексичної єдності розкривається в культурі іншої країни, її історії та особливостей побуту. Ю. Семенчук писав: «У розташуванні слів, у значенні їх зв'язків, це інформація, додана до духовного багатства, створеного багатьма поколіннями предків, яке передає нам знання про світ і людей» [56]. Тому комунікативний діяльнісний підхід через формування лексичної компетентності має навчальний, загальноосвітній і комунікативний потенціал та сприяє підвищенню пізнавальної активності в процесі навчання.

В навчальному процесі, такий підхід допомагає учням рефлексувати, розвиватися та самовиражатися. Особистісно орієнтований підхід ґрунтується не лише на передачі наукових знань у іноземні мови, а й на активні форми взаємодії між учасниками навчального процесу (учні, вчителі, батьки); дає можливість вивчити характер учня та шляхи його саморозвитку; має на меті створити сприятливі умови для формування індивідуальності учня та зміни сприйняття, яке сформоване в нашій культурі, та норми психічного розвитку людини (не горизонтально, а вертикально, тобто порівнюючи динаміку розвитку учня з його попереднім станом, а не з іншими) порівняння з самим собою) [60]. Інтегративний підхід передбачає рівноправний розвиток знань, навичок, компетентностей та досвіду.

Важливим завданням є організувати іншомовне навчання як міжкультурне спілкування; забезпечити рівну роль учня та вчителя під час навчального процесу. Він розкриває можливість використання інтерактивних форм навчання; спрямовує хід процесу на розвиток самостійного здобуття учнями нових мовних навичок, соціокультурних знань та практичних навичок.

1.2 Психологічна характеристика лексичних навичок та їх важливість у процесі навчання іноземної мови

Англійська мова стає все більш актуальною в сучасному суспільстві, вважаючи англійську мову універсальною. Навіть сучасні учні початкових класів, які мають відповідальність за розвиток у всесвітньому світі, повинні вивчати мову, зокрема англійську. Особисті характеристики, обставини навчання та умови навчання є одними з змінних, на яких зосереджуються науковці, щоб зробити висновки та проілюструвати труднощі вивчення іноземної мови [51].

Володіння англійською – це здатність, на яку сильно впливає особиста психологія. При вивченні іноземної мови слід подолати багато різноманітних перешкод. Учні повинні будуть навчитися вимовляти звуки, які вони не звикли вимовляти, вони повинні будуть розуміти набір різних граматичних правил.

Однак, незважаючи на те, що багато уваги приділяється різним технікам, які допомагають учням поглиблювати свої знання, дуже мало уваги приділяється іншому аспекту: психології вивчення мови. Вивчення мови, як і багато інших труднощів, які ставляться перед особою, пов'язане не з психологічними факторами, а й з інтелектуальними. Мотивація, самосвідомість, залученість до мовної діяльності – усі ці елементи відіграють важливу роль у вивченні мови, і на них потрібно звернути увагу, перш ніж учні зможуть робити значні успіхи у вивченні мови. При правильному розумінні психологічних факторів, які впливають на вивчення мови, вчитель зможе врахувати ці аспекти у своєму викладанні та переконатися, що учні отримають найкращий досвід навчання [11].

Дуже важливий і забутий аспект вивчення мови – це питання комфорту. Нова мова, яка сповнена незвичайних звуків, може дезорієнтувати. Учням потрібен час, щоб звикнути чути та використовувати чужу мову. Ось чому звикання учнів до сприйняття нової мови є таким важливим аспектом викладання мови. Перегляд фільмів або прослуховування пісень є одним із дуже простих способів дозволити учням звикнути чути навколо себе англійську мову. Під час перегляду фільмів вони стежитимуть за подіями, що допомагає заповнити прогалини, де їхні знання англійської мови ще відсутні. Прості, чіткі пісні, які повторюють рядки чи фрази, також є чудовим способом допомогти учням розпізнати слова, які вони вивчали.

Питання іншомовного середовища, де учні зможуть підвищити рівень своїх лексичних знань, відіграє важливе значення, адже під час вивчення англійської мови, наприклад, проведення часу в Англії, Америці, Австралії чи будь-якій іншій англійській країні може допомогти учням звикнути чути англійську. Коли вони починають ставати більш розслабленими, то стають більш сприйнятливими і, отже, краще навчаються [38]. Однак у багатьох випадках поїздка за кордон може бути не найкращим варіантом: не в кожного є час або гроші, щоб провести кілька тижнів у чужій країні. Це стосується молодших школярів, для яких покинути рідну країну може стати моторошно.

Незалежно від того, наскільки кваліфікований вчитель, йому буде важко досягти результатів, якщо учні занадто сором'язливі. Сором'язливі учні будуть намагатимуться уникати розмови. Обстановка в класі, в якій за ними спостерігають однолітки та виставляють оцінки їхні вчителі, підвищує ймовірність того, що сором'язливі учні замовкнуть і, зрештою, нічого не навчаться протягом усього року. Саме тут переваги мовного занурення кришталево очевидні.

Отже, занурення в іншомовне середовище вимагає від учнів використання мови, яку вони вивчають. Оскільки деякі групи учнів набагато менші, ніж інші, вони не зможуть відійти на задній план, як це було б під час звичайного уроку, дозволяючи більш досвідченим і впевненим учням взяти верх. Перебуваючи в оточенні людей, які розмовляють лише англійською, учні будуть змушені почати спілкуватися англійською з практичних причин [31, с. 49 - 59]. Занурення наголошує на вивченні мови в реальних життєвих ситуаціях, де учні не оцінюються та не засуджуються однолітками, а просто спілкуються якнайкраще.

Ключовим аспектом вивчення мови, яким часто нехтують у традиційних методах навчання, є емоційний зв'язок, який учні встановлюють із мовою, яку вони вивчають. Під час навчання в класі мови можуть виглядати просто як будь-який випадковий предмет вивчення, ряд слів і граматичних правил, які потрібно запам'ятати. Як наслідок, їм не вистачатиме мотивації для справжнього вивчення мови, і вони можуть не бачити всіх переваг, які вона може принести їм зараз, а також у подальшому житті. Ось чому спілкування з друзями та занурення є двома такими потужними інструментами, які допомагають справді розвинути володіння мовою [52].

В обох випадках учні зможуть відчувати, як вивчення англійської мови відкриває перед ними нові світи, дає їм змогу спілкуватися з іншими та додає їм впевненості, щоб подружитися між різними мовами та культурами. Відчуваючи впевненість, учні будуть спроможні робити суттєві успіхи у вивченні іноземної мови та активному її використанні у буденному житті.

Вони відчують хвилювання від того, що раптом зрозуміють те, що вивчали теорію роками, і почнуть вимірювати свій прогрес не оцінками на іспитах чи переходом від підручника до підручника, а натомість тим, наскільки вони можуть висловити свою думку самостійно. Це стає певною перешкодою на шляху до їхнього успішного засвоєння матеріалу іноземної мови та формуванню знань лексико-граматичного спрямування.

Психологія відіграє надзвичайно важливу роль у вивченні мови. Психологічні чинники можуть бути надзвичайно шкідливими для будь-якого вчителя, оскільки вони можуть блокувати учнів і перешкоджати їм сприймати нову інформацію або використовувати її. Вивчаючи різні чинники - від сором'язливості та самосвідомості до емоційних зв'язків і питання комфорту - вчителі можуть розробити свої методи навчання для подолання цих труднощів. Мовне занурення є одним із чудових способів вирішення багатьох питань, порушених вище, у спосіб, який просто неможливий у традиційному класі [6]. Відповідно до теорії самовизначення, люди мають три основні потреби, які є природними психологічними потребами, які дозволяють людині рости та необхідні для гарної продуктивності та благополуччя.

Для багатьох учнів вивчення другої або іноземної мови може бути складним процесом. Кількість учнів, які стурбовані вивченням мови, вражає. Тривога визначається як суб'єктивне відчуття тиску, нервозності або занепокоєння, що супроводжується стимуляцією вегетативної нервової системи. Існують різні типи тривоги, наприклад мовна. Це визначається як соціальна тривога, яка створюється комунікативними та розмовними особливостями ерудиції мови. Іншими словами, контекстне усвідомлення походження та наслідків мовної тривоги має вирішальне значення для сприяння процесу засвоєння та розвитку мови. Мовна тривога продовжувала відігравати ключову роль у поясненні мовних (лексичних) навичок. Як наслідок, розумно вважати, що тривожність іноземної мови є не лише результатом цієї першої проблеми з кодуванням, але й значним емоційним станом, який може перешкоджати когнітивній діяльності особи, яка вивчає мову.

Вивчення іноземної мови – це не те саме, що вивчення рідної мови, особливо коли йдеться про спілкування [18]. Більшість учнів, які тривалий час вивчали англійську мову, відчують труднощі зі продукуванням усних навичок, навіть якщо вони мають солідний словниковий запас і граматичний рівень. Причиною цього є те, що вони страждають від мовної тривожності, через що вони частіше уникають розмов, ніж менш тривожні учні.

Мовна тривожність є ситуативною проблемою, тому дослідження на цю тему повинні включати вимірювання тривожності в конкретних контекстах другої/іноземної мови.

Мовна тривожність є наслідком когнітивних порушень у розумінні мовної інформації як природний. Тривога заважає засвоєнню мови та означає низький рівень успішності у вивченні мови, відмінної від рідної. Вивчаючи іншу мову, учні часто відчують хвилювання та тривогу. Отже, тривога може перешкоджати всім етапам розвитку мови: прийому, обробки та виходу. Більшості учнів не вистачає потягу і вони ніколи не набувають впевненості в собі. Вони завжди бояться помилитися, деякі соромляться, а деякі не наважуються спілкуватися англійською [48, с. 108 - 114]. Вони повинні перестати зациклюватися на помилках і недооцінювати себе, щоб подолати свої страхи та тривогу.

Високий рівень мовної тривоги пов'язаний зі зниженою академічною успішністю під час вивчення другої чи іноземної мови. Учні з вищим рівнем мовної тривоги набагато частіше, ніж менш нервові учні, уникають міжособистісного спілкування. Коли в поточному викладанні мови наголошується на навичках справжнього спілкування, ця проблема стає очевидною. Тривожне збудження може вплинути на комунікацію, оскільки періоди «зависання», з якими учні стикаються, коли вони тривожні, можуть порушити пошук інформації [22]. Вивчення іноземної мови приносить користь учням у сучасному глобалізованому світі, оскільки надає перспективи роботи на світовому ринку та дає їм більше доступу до засобів масової інформації, покращуючи публічні дебати щодо актуальних питань.

На даний момент англійська, безсумнівно, є найпоширенішою мовою на планеті. Наука про навчання та розвиток має значення для освітньої практики. Вони повинні бути креативними та поповнювати світову базу знань. Щоб досягти своєї мети, вони повинні мати можливість спілкуватися найпоширенішою мовою – англійською.

У результаті англійська мова стала важливою частиною повсякденного життя учнів, і більшість із них неймовірно пишаються своєю здатністю ефективно спілкуватися цією мовою. На жаль, коли справа доходить до використання цільової мови для усних комунікативних цілей, більшість таких учнів завжди виявляють більший рівень тривожності. Вивчення англійської мови має значний зв'язок з освітніми та психологічними потребами: коли психологічні вимоги учнів задовольняються, вони більш задоволені та залучені до свого середовища навчання англійської мови. З іншого боку, коли вимоги їх не задовольняються, це призводить до зниження загального благополуччя (нижчої задоволеності та залучення) у вивченні англійської мови. Більшість досліджень пов'язують мовну тривогу з розмовною мовою [36]. Коли учнів змушують виконувати усні завдання, рівень їхньої тривожності може підвищуватися.

Англомовні лексичні знання забезпечують успішне оволодіння основами всіх видів мовної діяльності. Під англомовними лексичними знаннями розуміється не лише сукупність мовних відомостей про іншомовне слово, а й знання програм дії зі словом, тобто певних стратегій поводження з іншомовним словом. Особливу значимість у цьому процесі набувають лексичні навички. Навичка - це дія з мовним явищем, яка доведена до автоматизма, внаслідок виконання вправ. Провідна роль лексичного компонента відводиться у структурі змісту навчання іноземної мови загалом [58, с. 72 – 76]. У методичній літературі лексичні навички визначаються як автоматизовані дії на вибір лексичної одиниці, які адекватно обдумані та для яких правильно реалізоване поєднання з іншими одиницями у продуктивній мові та автоматизоване сприйняття, яке асоціюється зі значенням у рецептивній мові.

Як видно з наведеного вище визначення, лексичні навички продуктивних видів мовної діяльності (говоріння та письмо) носять «синтетико-комбінаторний характер», а лексичні навички рецептивних видів мовної діяльності (аудіювання та читання) мають «аналітико-синтетичний характер». Аналіз лексичних навичок різних видів мовної діяльності показує, що вони мають певну ієрархічну структуру. В цих структурних утвореннях можна виділити загальні, різні та специфічні операції, які й становлять основу лексичних навичок. Набір таких операцій залежить від виду лексичних навичок, виду мовної діяльності, де вони функціонують як семантичні компоненти.

Згідно з сучасними вимогами навчання іноземної мови в середній школі має бути комунікативно-спрямованим у всіх видах мовної діяльності, особливу увагу необхідно приділяти говорінню, і всім завданням на уроці слід мати комунікативну спрямованість [12]. Говоріння - продуктивний вид мовної діяльності, з якого (разом з аудіюванням) здійснюється усне вербальне спілкування. Змістом говоріння є вираження думок в усній формі. В основі говоріння лежать продуктивні вимовні, ритміко-інтонаційні та лексико-граматичні навички.

Говоріння характеризується наступними ознаками [41, с. 93 - 96]:

1) Вмотивованістю. Говоріння завжди мотивоване. Мотив може бути усвідомлюваний і неусвідомлюваний в даний момент промови, але він завжди пов'язаний зі спілкуванням (з усіма його компонентами). Тому в методиці навчання іншомовному спілкуванню слід говорити про комунікативну мотивацію. В основі комунікативної мотивації лежить потреба двох видів:

а) потреба у спілкуванні як така, властива людині як особі соціальній. Перший вид можна назвати загальною комунікативною мотивацією, її рівень часто залежить від організації навчального процесу, його темпу, масиву використаних методик, організації та заохочування до самостійної роботи, використання сучасної проблемно-практичної методичної літератури, але він є тлом для другого виду мотивації;

б) другий вид - це ситуативна мотивація, рівень якої вирішальною мірою визначається тим, як створюються мовні ситуації, який матеріал і прийоми використовуються вчителем.

2) Активністю. Говоріння - завжди процес активний, тому що в ньому проявляється ставлення тих, хто говорить до навколишньої дійсності. Саме активність забезпечує ініціативну мовну поведінку співрозмовника, що важливо для досягнення мети спілкування.

3) Цілеспрямованістю. Говоріння завжди цілеспрямоване, будь-яке висловлювання переслідує якусь мету. Той, хто говорить, завжди хоче досягти своїм висловлюванням якоїсь мети: переконати співрозмовника, викликати співчуття чи розгнівати його, підтримати його думку чи висміяти його тощо. Подібні цілі можна назвати комунікативними завданнями. Їх вирішенню служить цілеспрямованість говоріння, тобто підпорядкованість всіх його якостей виконанню поставленої у спілкуванні завдання.

4) Зв'язком із діяльністю. Виходячи з того, що в процесі спілкування учень постійно перебуває у певному контексті діяльності, саме схожість цих контекстів дозволяє йому так швидко знаходити спільну мову із співрозмовником.

5) Зв'язком із комунікативною функцією мислення. Процес мовної діяльності пов'язаний із розумовою діяльністю.

6) Зв'язок із особистістю. Психологи виділяють багато компонентів, властивих особистості: потреби, інтереси, ідеали, моральні якості, здібності, інтелектуальні, вольові та емоційні властивості, темперамент, досвід, вміння та навички. Говоріння багато в чому обумовлено всіма компонентами особистості різною мірою. Потреби визначають мотиваційність говоріння, його смисловий аспект; інтереси та інтелект - його змістовний аспект; емоції та темперамент - його виразність і т. д.

7) Ситуативністю. Ситуативність - співвіднесеність мовної одиниці з контекстом діяльності обох сторін спілкування, зі своїми взаємовідносинами, здатність мовної одиниці втручатися у систему взаємовідносин.

Саме ситуація становить основу реального спілкування, оскільки мовні одиниці, позбавлені ситуативної співвіднесеності, не пов'язуються асоціативно ні відносинами, ні мовними завданнями, ні мотивами, ні почуттями, що спричиняє труднощі у використанні під час виникнення комунікативної потреби [27]. Виходячи з цього навчання говорінню має бути організовано як процес постійного вирішення мовних завдань, оскільки це створює зв'язок мовних одиниць і забезпечує здатність засвоєного мовного матеріалу до перенесення у нові ситуації.

8) Евристичність. Евристичність - непередбачуваність мовних дій. Ситуації спілкування змінюються постійно, їх варіанти надзвичайно численні, отже, той, хто говорить, повинен бути готовий до діяльності саме в таких мінливих умовах, тобто до евристичної діяльності. Ця здатність може бути розвинена тоді, коли в процесі навчання говорінню будуть дотримані всі найважливіші сторони самого говоріння щодо його евристичності:

- а) евристичність мовних завдань та евристичність предмета спілкування;
- в) евристичність змісту спілкування та евристичність мовних засобів.

9) Самостійністю. Ця якість говоріння як діяльності виявляється в тому, що говоріння, як правило, протікає:

- а) без запозичення думок із попередньо прочитаних чи прослуханих джерел;
- б) без опори на повні або часткові записи того, що використовується у мові;
- в) без опори на ілюстративне зображення об'єктів висловлювання та без звернення до рідної мови.

10) Темпом. Говоріння завжди характеризується певним темпом, який має бути не нижчим і не вищим за допустимі у спілкуванні норми. У процесі говоріння основну роль відіграє не абсолютний його темп, тобто не кількість складів (слів), сказаних в одиницю часу, а синтагматичність, тобто розчленованість висловлювання на синтагми (мовні відрізки, що мають свій зміст та логічний наголос).

Необхідний темп зберігається переважно у межах синтагми. Це створює передумови реалізації мовної тактики, оскільки дозволяє в паузах між синтагмами продумувати подальший хід висловлювання.

Отже, психологічна структура акта говоріння включає чотири фази [47]:

1) спонукально-мотиваційну, коли проявляється потреба людини у спілкуванні під впливом певного мотиву і за наявності певної мети висловлювання;

2) аналітико-синтетичну, представлену у вигляді згорнутих розумових дій з програмування та формулювання думок (тут функціонує механізм внутрішнього оформлення висловлювання, що забезпечує вибір слів та граматичне прогнозування);

3) виконавчу - звукове та інтонаційне оформлення думки (на початковому етапі навчання перехід від програми висловлювання до її виконання відбувається через рідну мову);

4) контролюючу, завдання якої - сигналізувати про можливі помилки і сприяти їх виправленню; контроль передбачає наявність у розмовного зразка, що формується в результаті мовної практики і звірення власної мови з зразком.

Англомовні лексичні навички є міцними та стійкими, якщо робота з ними ведеться у взаємозв'язку й у системі. Надміцність та стійкість лексичних навичок впливають не тільки характер взаємодії навичок між собою, а й характер взаємодії лексичних навичок з іншими (фонетичними та граматичними). Набір лексичних операцій у структурі кожного виду лексичних навичок має доповнюватися ще одним видом операцій. Це інтелектуальні операції називаються «діями в умі». Такі операції виконуються без опори на будь-які зовнішні засоби. Вони виконуються в умі, ментально [65]. Інтелектуальні дії, за допомогою яких формуються знання про іншомовне слово, сприяють розумовому розвитку учнів. На їх основі, крім того, відбувається накопичення певного фонду розумових дій та прийомів, які так важливі на етапі концептуалізації. Етап концептуалізації – це початок роботи над словом. Тут накопичується первинна інформація про іншомовне слово.

Багато методистів та вчителів-практиків недооцінюють значення та важливість цього виду інформації для успішного формування лексичних основ різних видів та форм мови. Хороше знання одиниць шкільного лексичного мінімуму та вміння щодо їх вживання забезпечують формування думки іноземною мовою [75]. На основі цього відбувається рішення комплексу комунікативних завдань, спрямованих на досягнення різних прагматичних результатів. Формування лексичних навичок продуктивного характеру - це творчий етап.

Тут виробляється така якість лексичних навичок, як лексична креативність: – здатність учнів до лінгвістичної (лексичної) та мовної творчості;

- створення нових слів на базі відомих елементів;
- вмиле та свідоме користування всіма зв'язками слова;
- визначення наступних найближчих значень у структурі багатозначного слова;
- вміння виділяти у структурі значення іншомовного слова теми з культурним компонентом;
- вміння заповнювати лексичні прогалини різними способами (перепитування, пошук слова в словнику, його лінгвістичний аналіз);

Лексична креативність надає висловлюванню учнів оригінальності та самостійності. У такому висловлюванні завжди присутні елементи новизни у викладі думки, елементи мовної творчості у побудові самого висловлювання та у використанні при цьому лексичних та інших засобів мови.

Описуваний етап у формуванні лексичних навичок надає їм таку якість, як автономність. Вона виражається у [23]: у включенні лексичних одиниць шкільного мінімуму до різних видів та форм мови та у здібності учнів користуватися словом як засобом висловлювання; у здібності учнів самостійно розширювати свій словниковий запас; в умінні виділяти у структурі слова елементи (семи), пов'язані з культурою народу, який говорить цією мовою та у перенесенні лексичного матеріалу з одних ситуацій до інших.

Формування лексичних навичок пов'язане не лише з творчим використанням засвоєного, але з перенесенням матеріалу в інші умови функціонування. Це особлива когнітивна здатність учнів, яка має універсальний характер. Зі зростанням пізнавальних можливостей, підвищенням інтелектуального рівня розвитку учнів створюються сприятливі умови для вдосконалення мовних навичок. Разом з процесом розвитку лексичних навичок продуктивного та рецептивного характеру відбувається становлення лексичної компетентності - здібності учнів визначати контекстуальне значення слова, порівнювати його обсяг у двох мовах, виявляти в ньому специфічно національну, характерну для культури народу, який говорить цією мовою [1]. Лексична навичка визначається як усталений завдяки вправі спосіб дії, як дія, яка вчиняється людиною без участі свідомості, тобто автоматично.

Якості навичок:

1. Автоматизованість. Ця якість згадується завжди, вона головним чином і включається до визначення навички, наприклад, навичка, є автоматизованим компонентом свідомо виконуваної діяльності.

2. Стійкість. Викладачам іноземної мови добре знайоме явище, коли ретельно відпрацьований звук втрачає всі свої якості, як тільки він входить у слова, а тим більше з цим словом у фрази. Та ж картина спостерігається і з граматичним явищем. Це пояснюється тим, що навичка хоч і створена, але не підготовлена до зіткнення з іншими навичками та взаємодії з ними. Така навичка недостатньо стійка.

3. Гнучкість. Без цієї якості, навіть будучи автоматизованим та стійким, навик залишається «річчю в собі». Бо він не матиме здатності до перенесення. Гнучкість можна розглядати у двох планах: як здатність включатися в новій ситуації; як здатність функціонувати на новому мовному матеріалі.

4. Свідомість. Деякі психологи вважають, що навичка функціонує автоматично, тобто без участі свідомості. Інші ж вважають, що навички найтіснішим чином пов'язані зі свідомістю та ним обумовлені.

5. Відносна складність. Навичка може бути не обов'язково односкладовою. У міру виконання діяльності ті, що входять до неї дії не тільки ще більше зміцнюються власними силами, а й «ростуть». Так, на рівні навички може породжуватися не тільки слово, словосполучення, синтагма, але й ціла фраза чи навіть зчеплення фраз [68, с. 109 - 113].

Отже, якостей у навички досить багато. Тому для визначення даного феномена невірно виділяти якусь одну якість (наприклад, автоматизованість) і вводити його у визначення. Доцільно знайти таке поняття, яке увібрало б у себе всі якості навички і висловило його функціональну сутність. Через це поняття можна й визначити мовну навичку. Навички розглядаються як одиниці мовної діяльності. Таких одиниць у системі діяльності безліч. І кожна з них, якщо вона має необхідні якості, є умовою виконання.

Ось чому навичку можна визначити, як здатність здійснювати самостійну дію в системі свідомої діяльності, яка завдяки наявності повного комплексу якостей стала однією з умов виконання цієї діяльності.

Класифікувати навички можна з різних точок зору. Але в цілях навчання, ймовірно, доцільно розрізняти навички [7]:

- 1) Мовленнєві (лексичні та граматичні) та рухові (ходьба тощо).
- 2) Рухово-мовленнєві (техніка письма, виголошення звуків).

Під мовними експресивними навичками розуміються навички інтуїтивно правильного слововживання та словотвору в усній промові відповідно до ситуацій спілкування та цілей комунікації.

Лексична мовна навичка включає два основних компоненти: слововживання та словотвори. Психофізіологічною основою лексичних мовних експресивних навичок є лексичні автоматизовані динамічні зв'язки як єдність семантичних і слухо-моторних образів слів та словосполучень. Дані психології мови показують, що англomовні лексичні навички суттєво відрізняються від граматичних. Лексичні навички характеризуються більшою усвідомленістю. У мові ми найбільше усвідомлюємо її зміст, що проявляється у виборі слів, їх правильному поєднанні залежно від цілей комунікації.

Серед мовних доцільно розрізняти лексичні та граматичні навички, тобто можна констатувати принципову відмінність механізмів, що забезпечують породження синтаксичної конструкції, з одного боку, та її лексичне «наповнення» - з іншого. Від того, чи віднесемо ми якесь явище до граматичного аспекту чи до лексичного, буде залежати і методика його засвоєння [28].

Отже, термін «англомовні лексичні навички» свідчить про його приналежність до мови як виду діяльності, на відміну від, скажімо, рухових навичок. Процес навчання нової лексики буде ефективніший якщо: створити сприятливі умови для успішної навчальної діяльності учнів 9-х класів; стимулювати вивчення нової лексики за допомогою інтерактивних технологій, зокрема проєктної; сприяти розвитку комунікативних навичок шляхом мовленнєвої діяльності, яка буде покликана розкривати потенціал учнів.

1.3 Зміст, специфіка та умови використання проєктної діяльності у формуванні англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів

Сьогодні міжнародні відносини розширюються та змінюються, що призводить до зростання ролі англійської мови для неангломовних країн. Знання англійської - це шлях до успіху як в кар'єрі, так і в повсякденному житті. Знання іноземної мови є справжньою необхідністю для успішної кар'єри. Практика показує, що найкорисніша в професійному світі кваліфікована, багатомовна людина. Це стає значним соціально-економічним, науково-технічним і культурним прогресом. Це сприяє підвищенню статусу іноземної мови як основного шкільного предмета. Проте в наш час освіта має давати уміння сприймати та відтворювати інформацію для самостійної роботи [9].

Навчання із застосуванням експериментальних методик визначається як використання та обробка досвіду з метою не тільки отримання знань, а й трансформації способу мислення та зміни ставлення в учнів через практичний досвід.

Вони беруть участь у конкретних заходах, які дозволяють їм «відчути» те, що вони вивчають та можливість обміркувати цю діяльність, оскільки навчання — це процес, за допомогою якого знання створюються шляхом перетворення досвіду. Експериментальне навчання пов'язане з методом проєктів.

Метод проєкту є «природним продовженням» того, що вже відбувається в класі, це відкритий процес навчання, межі та процеси якого не є суворо визначений, який розвивається відповідно до конкретного навчального контексту та потреб та інтересів сучасних учнів 9-х класів [74].

Проєктне навчання – це модель, яка організовує навчання навколо проєктів. Це метод навчання, за якого учні отримують знання та навички, працюючи протягом тривалого періоду часу, щоб досліджувати та відповідати на автентичне, захоплююче та складне запитання, проблему чи виклик, що закінчується реалістичними продуктами чи презентаціями, котрі покликані розвивати велику кількість навичок лексичного та граматичного характеру.

Що стосується проєктного методу навчання іноземної мови, то проєкт складається із серії заходів, спеціально організованих вчителем та самостійно виконуваних учнями, результатом яких є створення творчого продукту. Цінність проєкту полягає в тому, що в процесі його реалізації учні вчать самостійно набувати знань і досвіду пізнавальної та освітньої діяльності.

Методологія проєкту характеризується високим рівнем комунікації і включає вираз власної думки, почуттів, активну участь у реальній діяльності та прийняття особистої відповідальності за успішність учнів. В основі методології проєктування лежить циклічність системи навчального процесу [30]. Окремим циклом вважається повністю самостійний період навчання, зосереджений на вирішенні конкретного завдання досягнення загальної мети – оволодіння англійською мовою. На рубежі XX і XXI століть вчені і педагоги почали замислюватися про нову систему навчання, яка б орієнтувалася на учня та його індивідуальні здібності. Ця система мала би покращувати не тільки мовні навички та вдосконалювати низку компетентностей, а й характер учня та його особисті якості.

Метод проєктів бере свій початок від прагматизму, філософського руху, який виник у середині XIX ст. століття і сприяє дії та практичному застосуванню знань у повсякденному житті. Основні прихильники прагматизму — Дж. Дьюї (1935) і У. Кілпатрік (1935) у США, Г. Гаудіг і Г. Кершенштейнер у Німеччині. Суть методу полягає в тому, що учні, виходячи зі своїх інтересів, разом з учителем розв'язували практичні задачі. З одного боку, проєкти є джерелами процесу навчання, а з іншого боку, вони вважаються областями, де раніше отримані знання можуть бути використані. Реалізація методу проєктів базувалася на наступних педагогічних принципах, висловлених багатьма прогресивними педагогами [13]:

- а) сприяння ручній діяльності замість запам'ятовування та вербалізму;
- б) активна участь учнів у навчальному процесі та використання фактів, що стосуються безпосередньої реальності, як джерело для навчання.

Основні цілі впровадження проєктного методу у шкільну практику:

- демонстрація здібностей окремого учня чи групи учнів;
- використання набутого в школі дослідницького досвіду;
- подання знання іноземної мови;
- перехід на більш високий рівень розвитку та освіти, що свідчить про соціальну зрілість.

Можна виділити такі відмінні риси проєктів, призначених для навчання мови (за характером кінцевого продукту проєктної діяльності, можна виділити такі види проєктів у галузі вивчення іноземної мови) [40, с. 238 - 246]:

- конструктивно-практичні проєкти, наприклад, щоденник спостережень, створення гри та її опис;
- рольово-ігрові проєкти, наприклад, розігрування фрагментів уроку у школі (програми практики мовлення, граматики, фонетики), драматизація п'єси (програми практики мовлення, дитячої літератури країни мови, що вивчається);
- інформативно-дослідні проєкти, наприклад, «Вивчення регіону якої-небудь країни», «Путівник країною мови, що вивчається», «Моє місто», «Моє селище/село», «Моя Батьківщина»;

– сценарні проєкти – сценарій позакласного заходу для школи чи окремого класу;

– творчі роботи – вільний літературний твір, літературний переклад твору рідною мовою (програми практики мовлення, дитячої літератури країни мови, що вивчається);

– видавничі проєкти – стінгазети, матеріали для стендів.

Робота над проєктами передбачає активізацію учнів: їм потрібно писати, вирізати, вставляти, переглядати довідники, спілкуватися з іншими людьми, шукати фотографії та малюнки, робити аудіозаписи [2].

Метод проєктів пов'язаний із внутрішньою реформою навчального процесу, основними компонентами якого є наступні:

а) надання рівних можливостей усім учням незалежно від соціально-економічне середовище;

б) використання безпосереднього простору - відправної точки для навчання та систематичне вивчення проблеми повсякденного життя в школі;

в) міжпредметний підхід до знань.

Можна визначити багато переваг включення проєктної роботи в процес вивчення іноземної мови. По-перше, процес, що веде до кінцевого продукту проєктної роботи, надає учням можливість розвинути впевненість і незалежність. Крім того, учні демонструють підвищену самооцінку та позитивне ставлення до навчання. Їх автономія посилюється, особливо коли вони активно беруть участь у плануванні проєкту (наприклад, у виборі теми). Це їх мотивує, адже вони досліджують тему, яка тотожна до їхніх інтересів. Інша перевага, яку часто згадують, пов'язана зі розвитком соціальних та кооперативних навичок та групової згуртованості. Інша відома перевага — покращення лексичних навичок тому, що учні 9-х класів займаються цілеспрямовано спілкуванням для завершення автентичної діяльності, вони мають можливість використовувати мову відносно природного контексту і брати участь у значущих заходах, які вимагають автентичного використання мови.

Автентична діяльність посиляється до заходів, спрямованих на розвиток мислення учнів і навичок вирішення проблем, що є важливим у навчальних закладах [43]. Незважаючи на те, що активна діяльність – це все, що від учнів очікують, окрім отримання вхідних даних через читання чи прослуховування, щоб вчитися, практикуватися, застосовувати, оцінювати чи будь-яким іншим способом реагувати на зміст навчальної програми автентична діяльність — це завдання, що відповідають дійсності та утиліти, які інтегруються в навчальну програму, забезпечують належний рівень складності та дозволяють учням вибрати відповідні рівні складності або участі.

Серед інших характеристик, автентична діяльність має реальне значення, яка надає учням можливість перевірити завдання з різних точок зору, покращують співпрацю та рефлексію, дозволяють продукувати конкуруючі рішення та урізноманітнювати результат. Крім того, проєктне навчання надає можливості для природної інтеграції мовних навичок [4]. Ще одна перевага полягає в тому, що проєктна робота прогресує відповідно до конкретного контексту та інтересів учнів.

З мотиваційною перспективою, проєкти є надзвичайно креативним завданнями, є більш значущими на думку учнів, підвищують їх інтерес, і може сприяти навчанню. Задоволення та мотивація також впливають із того, що лексична наповненість в класі не визначена заздалегідь, а залежить від характеру проєкту. Інший набір переваг стосується розвитку навичок вирішення проблем і критичного мислення вищого рівня [3, с. 172 - 183].

Ці навички є дуже важливими, оскільки це навички, які можна покращити на все життя і використовувати за межами класної кімнати. Але поряд із перевагами існують і певні перешкоди при використанні методу проєктів, адже відповідальність за подальший результат настає не індивідуальна, а групова. Найсерйозніша проблема пов'язана з тим, що учні частіше всього не знайомі з груповою роботою. На початку, незважаючи на чітке розподілення ролей для членів групи, одні учні домінують в роботі, тоді як інші мало працюють.

Крім того, деякі учні починають використовувати для спілкування не вихідну мову, а рідну. Вчителі вирішують ці проблеми, забезпечуючи когнітивне моделювання, виконуючи завдання, розмірковуючи вголос, а також моделюючи та ілюструючи ефективні стратегії та процедури для виконання завдань.

Інша складність стосується того факту, що деякі учні вважають тривалість проєкту занадто довгою. Так вони частково втрачають інтерес і мотивацію до кінця проєкту. Здається, що короткострокові проєкти можуть мати більшу значущість для учнів школи, ніж довгострокові [67]. Нарешті, деяким учням важко прийняти нову роль вчителя як фасилітатора та координатора, а не як джерела знань і постачальника рішень.

На початку роботи над проєктом деякі учні відчують дискомфорт від можливості вибору (наприклад, вибір теми, формування команди), і, отже, бояться роботи над проєктом. Однак більшість із них незабаром розуміють, що вчитель поруч, щоб підтримувати та допомагати їм, хоча й іншим способом. Ефективне проєктне навчання вимагає від учителя іншої ролі. Вчителі мають не тільки проводити заняття у формі лекцій, але й бути гнучкими, певною мірою артистичними, цікавими, зацікавленими в предметі.

Вчитель повинен завжди йти в ногу з часом і давати якомога більше актуальної інформації та допомагати учням у засвоєнні предмету. У контексті цього методу учні відіграють роль флагмана, а вчитель лише «штурман» на цьому «величезному кораблі», що «пливе» до знань, адже при проєктній діяльності фокус діяльності зміщений в бік здобувачів освіти, котрі систематично створюють освітні продукти своєї діяльності, в тому числі і проєктні.

Роль вчителя – не домінуюча, але він/вона діє як провідник, порадник, координатор і фасилітатор [59, с. 53 - 55]. При реалізації за методом проєктів центр навчального процесу переміщується від учителя до учнів, від самостійної роботи до роботи в групах, що робить метод проєктів надзвичайно дієвим та практично-орієнтованим.

Перед кожним вчителем стоять наступні пізнавальні цілі при використанні проєктної методики в навчальному процесі:

- 1) Допомогти учням дізнатися більше про історію свого населеного пункту та ширшої території.
- 2) Допомогти учням усвідомити значення історичного та природного середовища у відношенні до стійкого розвитку.
- 3) Удосконалити навички читання, письма, аудіювання, говоріння, словниковий запас, комунікативну та лексичну компетентності учнів.
- 4) Допомогти досягнути емоційного піднесення та задоволення від навчального процесу та виховувати повагу до спільних зусиль людей.
- 6) Вміло спланувати вивчення теми (Додаток Г).
- 7) Ознайомити учнів із засобами спостереження та дослідження.
- 8) Розвивати в учнів допитливість та спостережливість.

Існують різні види проєктів. Вибір проєкту визначається комунікативним завданням. Все залежить від мети і завдань, які необхідно вирішити в ході роботи. Тип проєкту визначає структуру, методи, джерела інформації та форму звітності [21]:

1. Груповий проєкт - дослідження проводиться групою, і кожен учень вивчає певний аспект теми.
2. Міні-проєкт – дослідження складається з проведення інтерв'ю.
3. Індивідуальний проєкт – дослідження передбачає ознайомлення з цікавою для учня темою та підходить для індивідуальної роботи.

Визначають наступні стадії роботи над лексико-граматичним матеріалом з урахуванням використання інтенсивної проєктної методики [35, с. 97 - 108]:

- 1) Початкова (попередня) стадія, в ході якої вчитель пояснює значення слів, їх форму та вживання, що є дуже ефективною діяльністю.

Ця методика включає «rich instruction», тобто просторове та докладне пояснення трьох аспектів слова: форми: усної, писемної, морфологічної; лексичного значення: форми та значення, лексичної асоціації, концепту та символів; вживання граматичних функцій, словосполучень тощо.

2) Заміна важких і незнайомих слів на синоніми чи видалення частини тексту.

3) Деякі незнайомі слова входять у глосарій, де дається пояснення їх значення.

4) Включення слів до вправ, які виконуються після читання тексту.

5) Прямий переклад слова українською мовою як виняток.

6) Стратегія визначення значення слова за контекстом, інтуїтивно, за допомогою мовного припущення та навчання роботі зі словником.

7) Аналіз слова з погляду структури, словотвору, семантики.

Перелічені методичні прийоми входять у лексичну діяльність успішної організації роботи із складанням усних/письмових розповідей [53].

Метод проєктів є творчим, результат досягається через колективну групову діяльність, а кінцевий продукт розробляється колективно та публічно представляється. Таким чином, розвивається мовленнєвий розвиток компетентності, що особливо важливо для навчання іноземної мови.

Групова робота сприяє вдосконаленню комунікативних навичок учнів, а сама проєктна діяльність дає можливість підібрати завдання та теми відповідно до індивідуальних особливостей та інтересів учнів.

Саме засобами проєктної діяльності учні можуть покращити свої лідерські якості та вміння працювати у команді. Під час підготовки до проєкту учні знайомляться з особливостями поведінки в конкретній комунікативній ситуації, набувають досвіду публічних виступів, формують уміння відкрито висловлювати свою позицію з певної теми, вивчають нові лексико-граматичні одиниці, активізують мовленнєві кліше.

Основне завдання освіти – актуальне вивчення навколишнього світу. Вчителі та учні разом проходять цей шлях від проєкту до проєкту. Проєкт, що виконується учнями 9-х класів, повинен викликати в них ентузіазм, захоплювати і виходити від щирого серця. Будь-яка дія, яка виконується індивідуально чи у групі за підтримки вчителя чи іншої людини, має бути спланованою, виконаною, проаналізованою та оціненою дітьми самотійно.

Розповідаючи іншим про себе та навколишній світ англійською мовою, учні відкривають для себе цінність англійської мови як мови міжнародного спілкування. В основному більшість проєктів виконуються на заключних уроках з метою оцінки засвоєння учнями тієї чи іншої навчального матеріалу [63, с. 85 - 90].

Ідея впровадження методу проєктів обґрунтована тим, що його використання веде до розвитку комунікативної компетентності та спрямоване на формування стійкої мотивації до вивчення англійської мови. Цікаві та незвичайні завдання створюють умови для успішного вивчення мови, оскільки учні залучаються до навчального процесу. Однак не варто вважати, що метод проєктів може існувати окремо від усіх інших методів навчання. Тільки в комплексі з усіма педагогічними методами і прийомами можна досягти позитивних результатів у вивченні іноземної мови.

2 МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 9-Х КЛАСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ

2.1 Система вправ із елементами проєктної діяльності для формування англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів

Формування англомовної лексичної компетентності в учнів 9-х класів має враховувати вікові психологічні особливості. Аналіз психолого-педагогічної літератури з цього питання дозволяє виявляти низку закономірностей у структуруванні, зберіганні та застосуванні знань, особливо щодо лексики досліджуваної іноземної мови. Формування лексичної компетентності відбувається, передусім, з допомогою освоєння і закріплення лексичних одиниць, під якими розуміється як окреме слово, так і стійке ідіоматичне поєднання.

Це закріплення можливе шляхом виконання ефективного комплексу вправ, котрі покликані підвищувати рівень володіння лексичним матеріалом. Для формування лексичної компетентності необхідні вправи, які повинні відповідати меті засвоєння реального шкільного словника: вміння вільно вживати слова і словосполучення для вираження своїх думок і розуміння висловлювання співрозмовника і при читанні в рамках матеріалу програми. Тому недостатньо лише зберегти список слів у пам'яті, необхідно, щоб слова перебували у стані готовності до вживання, певним чином асоційовані. А для розуміння слів у мові потрібно, щоб у пам'яті збереглися звукові та графічні образи їх, пов'язані зі значенням [16].

Для засвоєння шкільного активного словника насамперед необхідні усні вправи, які допомагають засвоїти звукову форму слів, але і також письмові, які допомагають запам'ятати їх графічний образ. Потрібні вправи для розрізнення семантики. На початковому та на початку середнього етапу потрібні підготовчі диференційовані вправи, усні та письмові, а також тренувальні, які розвивають навички вживання лексики у висловлюванні на рівні речення.

Приклади тренувальних вправ:

- повторення хором за учителем та повторення мовних зразків із лексичними замінами;
- складання речень з опорою на картинку та назва слів, необхідні опису цієї картинки;
- угруповання слів за темою та складання речень;

Вправи для диференціації та ідентифікації:

- визначте на слух (знайдіть у тексті) слова, що стосуються однієї теми (синонімічного ряду, однієї словотворчої групи та інших.);
- згрупуйте слова за вказаною ознакою;
- знайдіть у тексті (підберіть на згадку) антоніми до слів, даних на дошці.

Імітація з перетворенням:

- дайте відповідь на запитання, дотримуючись наступного зразка:
- повторіть речення, закінчіть репліки, враховуючи зміст першої речення.

Вправи у розвитку словотвірної та контекстуальної здогадки:

- визначте значення незнайомих слів, утворених від відомих коренів та афіксів;
- доповніть пропозиції, дотримуючись таких зразків;
- прочитайте наступний текст, зверніть увагу на значення дієслів, придумайте приклади з цими дієсловами.

Вправи для навчання прогнозування:

- назвіть слова, які можуть поєднуватися з іменниками (прикметниками, дієсловами);
- знайдіть закінчення кожної пропозиції з варіантів, наведених нижче;
- прочитайте низку речень, що стосуються однієї теми, заповніть пропуски словами та словосполученнями, що підходять за змістом.

Спочатку виконуються тренувальні вправи (заповнити перепустки в тексті, закінчити речення тощо). Потім переходять до умовно-мовленнєвих вправ [15]:

- з опорою на картинки (доповнити діалог, дивлячись на картинки);

- з опорою на зразок: скласти діалог за зразком, вибираючи потрібні слова;
- керований діалог, непідготовлений діалог виходячи з слів, даних учителем;
- із опорою на тему;
- із опорою на ключові слова, із опорою на діафільм;
- з опорою на текст.

Реальний словник засвоюється ще міцніше за умови регулярного активного повторення. Повторення не повинно відтворювати вивчене раніше механічно, без будь-яких змін та доповнень, навпаки, добре поєднувати при повторенні лексики кілька тем, пройдених за підручником на новій основі.

Методична цінність наведених вище вправ полягає в тому, що вони розвивають мовну активність і самостійність учнів, а також сприяють цільовій участі у спілкуванні. Ґрунтуючись на існуючій класифікації формування лексичної компетентності, доцільним є розробка методики розвитку англomовної лексичної компетентності, яка включає наступні важливі положення [56, с. 60 - 65]:

- практична спрямованість навчання;
- етапи засвоєння лексики (ознайомчий, тренувальний, застосовний);
- поетапне формування;
- розвиток англomовної лексичної компетентності;
- кожному етапу формування лексичної компетентності відповідають типи завдань;
- активізація розумової діяльності учнів;
- психологічні особливості на різних щаблях школи.

I етап роботи над лексичним матеріалом – ознайомлення, включає у собі кілька підетапів [66, с. 41 - 57]:

1) Презентація лексики – вимова слова, його написання, граматичні та структурні особливості. На цьому аналіз слова правопис і аналіз структури слова, необхідний оволодіння механізмом словотвору, і навіть формування потенційного лексичного словника учня.

2) Семантизація (розкриття значення слова) може бути здійснена двома способами: а) безперекладний спосіб - використання наочності (предмети, картинки, жести, дії, малюнки; б) переказні засоби семантизації.

Плюс переказного способу в тому, що це економічно за часом. Дані способи використовуються для запобігання так званим «хибним друзям перекладача». Очевидно, що безперекладні способи семантизації вимагають від вчителя більше часу, але вони розвивають мовну здогадку, при цьому створюється більше умов для практики мови, в учнів розвиваються асоціативні зв'язки. Вибір методу семантизації залежить від показників цього слова.

II етап роботи над розвитком лексичних навичок – тренування. Для того, щоб введені лексичні одиниці міцно закріпилися в мові, застосовують систему вправ, яка використовується у всіх видах мовної діяльності. У системі вправ повинні бути і прості дії, і складні, які дозволять використовувати лексичний матеріал в мовленні, де вони повинні перебувати у вже знайомому лексичному оточенні та граматичній структурі [14, с. 11 - 14].

Ті вправи, які спрямовані на розвиток лексичних навичок, повинні враховувати наступне: мати мету та містити повторення лексики; пред'являти лексичні одиниці у різних ситуаціях та контекстах; вправи повинні бути взаємопов'язані та мати комунікативну спрямованість. Приклади підготовчих вправ:

1. Вправи у диференціації та ідентифікації: визначити на слух (знайти у тексті) слова, які стосуються однієї теми, синонімічного ряду, частини промови; знайти в тексті (підібрати по пам'яті) антоніми/синоніми до даних слів.

2. Вправи в імітації (прослухати слова і повторити їх, повторити текст з опорою на графічний варіант, відповісти на запитання на зразок).

3. Вправи на розвиток контекстуальної гіпотези (визначити значення похідних слів, освічених від відомих коренів і афіксів; прослухати низку речень і дійти невтішного висновку про значення міжнародних слів; доповнити пропозиції на зразок).

4. Вправи на розвиток креативного і творчого мислення, але при умові використання впізнаваних лексичних одиниць (загадати слово по темі іншим учням, аби вони склали його за допомогою кольорових карток).

Існують провідні принципи формування англomовної лексичної компетентності учнів 9-х класів: принцип єдності навчання лексиці та мовної діяльності; принцип спрямованого застосування лексичних одиниць у комунікативному процесі та принцип обліку мовних властивостей лексики; принцип обліку дидактико-психологічних особливостей навчання; лінгвістичний принцип та принцип виховання на традиціях; принцип інтегративності та принцип особистісно-рольового спілкування; принцип колективної взаємодії та принцип сюжетно-тематичної обумовленості. На підставі даних принципів стає важливим імплементація методичних засад формування лексичної компетентності через структуру комплексу лексичних вправ [70, с. 49 - 69].

Таблиця 4 - Система вправ для розвитку англomовної лексичної компетентності учнів 9-х класів з елементатми проектної діяльності

Група	Характеристика	Завдання даного виду вправ
Перша група	сприйняття та розуміння лексико-тематичного ланцюжка ключових слів тексту	- сформувати навичку сприйняття, впізнавання та розуміння інформації через слова, що передають якісні характеристики.
Друга група	сприйняття та розуміння однокрокових зв'язків з метою формування психологічного значення лексичних одиниць	- сформувати навичку сприйняття, впізнавання та розуміння інформації про дії, процеси, виражені дієсловами та віддієслівними іменниками; - сформувати навичку сприйняття, впізнавання та розуміння об'єктивних відносин ключового слова.
Третя група	сприйняття та розуміння логіко-семантичних багатокрокових зв'язків ключових слів у великому контексті	- сформувати розуміння синонімічних та антонімічних зв'язків, відносин тотожності та протилежності; - сформувати навичку сприйняття та розуміння слів, що передають загальні поняття; - сформувати розуміння відносини частина – ціле.
Четверта група	сприйняття та розуміння лексичних засобів зв'язності тексту	- сформувати навичку сприйняття та розуміння синонімів як засобів зв'язку групи речень, абзаців тексту; - сформувати навичку сприйняття та розуміння ключових слів як засобів зв'язності.
П'ята група	сприйняття та розуміння лексичних засобів, що виражають типи функціональних, просторових та тимчасових відносин	- сформувати сприйняття та розуміння лексичних засобів, що виражають тимчасові відносини; - сформувати сприйняття та розуміння лексичних засобів, що передають кількісні відносини.
Шоста група	сприйняття та розуміння словосполучень як еквівалентів слів, складних іменників, фразеологічних поєднань	- сформувати сприйняття та розуміння готових словосполучень; - знайти словосполучення, що відповідають цим словам; - сприйняти і знайти словосполучення та побудувати їх у відповідній послідовності.

Реалізація навчальної проєктної методики для формування англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів неможлива без практичного закріплення отриманих знань, тому важливим є розробка та імплементація системи вправ із елементами проєктної методики навчання в освітній процес, фінальні продукти якої поділяються на наступні види:

1. Інформаційні.

Приклад «Мої сувеніри».

У цьому міні-проєкті учням пропонується розповісти про будь-які три придбані ними сувеніри, відповівши на 3 основні питання.

Анкета для учнів може мати такий вигляд:

1. Що це і що на ньому зображено?

2. Із якої країни цей предмет?

3. Чому ви вирішили придбати цей сувенір? або Яке значення несе те, що на ньому зображено?

З урахуванням індивідуальних особливостей групи, характер питань можна варіювати. Міні- проєкт «Мої сувеніри» практично не потребує пошуку додаткової інформації. Оскільки при його підготовці учні працюють із реальними предметами, які є у них вдома, їм може знадобитися лише запитати батьків про історію предметів чи значення зображених ними об'єктів. Для представлення готового продукту просимо від учнів пред'явлення зображень сувенірів у вигляді малюнків, колажів, виробів, фото з галереї телефону або навіть самих сувенірів.

Приклад «Свята нашої країни».

Під час навчання у школі, всі без винятку діти мають справу з описом свята. Найчастіше їх просять розповісти про їхню улюблену подію, або про те, як вони хотіли б провести ідеальне свято. Результатом таких завдань будуть досить однотипні роботи в кількості, що дорівнює кількості осіб у класі. Дотримуючись методичних вимог, вчитель може подати це в іншому ракурсі, ставлячи перед учнями завдання з пошуку матеріалу та одночасно сприяючи формуванню патріотичного ставлення до своєї країни.

Фокусуючи сферу вибору інформації на українських святах, вчитель створює позитивний емоційний відгук через уявлення про різноманітність наших традиційних та культурних особливостей. Варто забезпечити себе, щоб на етапі презентацій робіт не отримати 15 ідентичних або різних історій про Новий рік (з ГДЗ або інших подібних джерел).

При постановці завдання відразу застерігаємо, що очікуємо почути інформацію про свята, характерних для різних міст та місць нашої країни. Досвід показує, що за такого формулюванні на виході буде феєрверк описів різноманітних свят (місцевих, професійних, сезонних, культурних та ін.).

2. Практико-орієнтовані.

Приклад «Кишенькові гроші».

У цьому міні-проекті від учнів підліткового віку потрібно підготувати опитування на тему «Кишенькові гроші», адресований сусідові по парті. Завдання полягає в тому, щоб скласти п'ять спеціальних питань, що становлять особистий інтерес їхнього автора. Цей проєкт дає педагогу можливість ознайомити учнів із роботою над ресурсами для створення опитувань та закріпити лексичний матеріал з теми «Шопінг» тощо. Виконуючи завдання, підлітки освоюють функціонал цифрового середовища, одночасно здійснюючи мовне завдання. На підсумковому етапі учні представляють свої анкети однокласникам, які дають їм оцінку і підбивають підсумок відбираючи найцікавіші та найпопулярніші питання.

Приклад «Шкільний розпродаж».

Учням пропонується створити рекламу шкільного заходу щодо розпродажу. Вони вибирають об'єкти або послуги, що продаються, встановлюють час, місце проведення та відповідального за проведення віртуальної події. Подання інформації здійснюється у вигляді оформленої листівки та невеликого виступу.

Приклад «Підбір персоналу».

Цей проєкт є креативним і творчим. Він дозволяє звернути увагу учнів на позитивні якості однокласників. Учням дається завдання наступного виду.

Ваш клас бере участь у проєкті. Вам треба зняти фільм на студії звукозапису та ін. Користуючись списком необхідного персоналу, порекомендуйте своїх однокласників на ці посади. Обґрунтуйте свій вибір. У процесі роботи школярі пояснюють, які якості їх однокласників дозволяють їм ефективно функціонувати у тій чи іншій ролі, роблячи їх відповідними кандидатами.

На підсумковому етапі учнями приймаються рішення щодо «затвердження» запропонованих кандидатур.

3. Творчі.

Приклад «Опис за малюнком».

Дане завдання служить для ознайомлення учнів із роботою у різних жанрах. Воно також дозволяє навчити учнів типовим діям на різних етапах виконання творчого міні-проєкту. Для виконання завдання потрібні прості мовні засоби, тому вона під силу чи не кожному у класі. Спираючись на наведену у підручнику ілюстрацію, що супроводжує текст, створюємо момент перед безпосередньою роботою з текстом. Учнім слід описати пред'явлене їм зображення у певному жанрі. Завдання покликане сформулювати критерій лексичної правильної в англійській мові лексичній компетентності. Тому на етапі перевірки слід звернути увагу учнів на важливість аналізу цілісності міні-продукту з урахуванням дотримання вимог кожного жанру.

Приклад «Опис картини».

Груповий проєкт. Кожній групі дається завдання докладно описати пред'явлену їм ілюстрацію, з урахуванням навколишнього пейзажу, композиції, особливостей одягу, дій зображених людей, використаної художником палітри та ін. Опис, поданий кожною командою, повинен бути виконаний у визначеному художньому жанрі та оформлений у вигляді ментальної карти.

Приклад «Розповідь із заданими словами».

Будучи чудовим приводом для учнів застосувати свою фантазію, даний проєкт застосовується для закріплення вже знайомих, впізнаваних лексичних одиниць заданих додому, напередодні, та розвиває критичне мислення учнів.

Від учнів потрібно скласти зв'язну історію, у якій фігуруватиме необхідний набір слів. Розповідь може бути футуристичного, комічного або ліричного чи іншого характеру. Тему історії вибираємо, спираючись на поточний матеріал, що вивчається. Проєкт виконується в групах по 3-4 особи. При пред'явленні завдання слід звертати увагу на кількість слів, що використовується для його виконання (їх має бути не більше восьми, щоб не ускладнювати відстеження під час перевірки).

Приклад «Святковий костюм».

Індивідуальний міні-проєкт, під час якого потрібно створити свій унікальний дизайн костюма для тематичного свята (Новий рік, Хелловін, та ін). Учням пропонується створити ілюстрацію свого вбрання. Крім того, необхідно описати, з яких предметів одягу він складається, і вказати їх стилістичні характеристики, виражені прикметниками (напр. довгий, вузький, теплий, стильний, універсальний), а також з яких тканин (або інших матеріалів) вони виготовлені.

Приклад «Буклет для тематичного дня».

Міні-проєкт, у процесі якого учні планують проведення дня, присвяченого певній тематиці (благодійності, екології і т д). В рамках проєкту потрібно скласти та оформити буклет приблизно наступного змісту:

1. Назва програми. 2. Слоган.

3, 4, 5. Час, місце проведення та суть заходів, що входять до програми.

6. Запрошення до участі та контактні дані організатора. На підсумковому етапі учні репрезентують свої буклети, виконують презентації підготовлених програм. Оцінка готових продуктів здійснюється самими учнями, з урахуванням того, наскільки було реалізовано вимоги завдання.

Приклад «Оскар отримує...»

Вчитель просить учнів написати частину важливої історичної події, щоб відпрацювати свої навички монологічного мовлення, розвитку лексичних знань, історії та творчого письма. Це може бути битва, судовий розгляд чи створення могутньої організації, учні мають вибрати зі списку подій.

Мета кожного учня полягає в тому, щоб ретельно дослідити подію, сформувавши цілісну низку сцен, які вони б дивилися у фільмі чи телешоу. Це дозволить їм писати сценарії, висвітлюючи мотиви та передісторію кожної фігури. Вони також повинні звернути особливу увагу на історичну точність з точки зору діалогу та декорацій. Після того, як вчитель затверджує сценарій кожного учня, вони можуть об'єднатися в невеликі групи та вибрати свій улюблений, розігруючи його перед класом.

Згідно із використанням проєктної методики у навчальному процесі, то робота над проєктом проходить у кілька етапів; етапи зручніше зображати на прикладі індивідуальних проєктних завдань [49, с. 82 - 96].

Назва проєкту: «Велика Британія»

Мета: Вивчення історії, культури, традицій країни, засвоєння лексики та граматики, набуття досвіду публічних виступів, роботи в групі, розвиток комунікативних навичок.

Кульмінаційні продукти та виступи: Створіть ментальну карту обраного регіону країни, яка відображає основні, цікаві та найбільш пам'ятні елементи культури. Створіть презентацію і підготуйте розповідь публічно.

Етапи підготовки до проєкту:

1. Визначення та розвиток теми: вивчення лексики, граматичних структур, аудіювання читання текстів за темою, активізація матеріалу в лексико-граматичних вправах.

2. Обговорення теми проєкту: пошук відповідей на проблемні питання.

3. Розподіл завдань і ролей: формування творчих груп, кожна група має відповідати за певний регіон Великої Британії (Ірландія, Уельс, Шотландія, Англія), розподіл завдання між членами групи.

4. Виявляти додаткову інформацію: шукати та підбирати матеріали в різних джерелах, використовувати автентичні матеріали (не менше 1) для більшої достовірності даних.

5. Оформлення проєкту в Power Point.

6. Презентація проєкту.

7. Обговорення проєкту та підведення підсумків: Рефлексія. Після презентацій проєктів необхідне загальне обговорення за планом, складеним учителем.

Назва проєкту: «Назад у минулі дні»

Мета: Формувати в учнів уявлення про можливі шляхи реалізації себе в житті, засвоєння лексики та граматичних структур, аудіювання та читання текстів за темою, активізація матеріалу в лексико-граматичних вправах, розвивати навички усної доповіді та роботи в групах. Кульмінаційні твори та вистави: З досвідом старшого покоління допомагають учням у складному виборі подальшого життєвого шляху. Учні видають збірку оповідань, у якій розповідається про конкретні сімейні історії.

Етапи підготовки проєкту:

1. Визначення та розвиток теми: вивчення лексики та граматичних структур, аудіювання та читання текстів за темою, активізація матеріалу в лексико-граматичних вправах.

2. Обговорення теми проєкту: кожен учень створює історію, використовуючи методи журналістського дослідження, такі як інтерв'ю та дослідження документів. Вони розв'язують конкретні запитання, які допомагають зрозуміти, як члени їхніх сімей проходили дорослішання та як обирали ту чи іншу професію.

3. Розробка плану проєкту та розподіл завдань і ролей: клас ділиться на групи від 3 до 5 осіб (залежно від кількості учнів), і кожній групі доручається створити збірку оповідань англійською мовою.

4. Виявляти додаткову інформацію: Пошук і відбір матеріалу з різних джерел; опитування та співбесіда.

5. Оформлення проєкту в PowerPoint та презентація проєкту: опублікуйте вдумливу збірку наративної документальної літератури, у якій учні розповідають конкретні сімейні історії дорослішання. Презентуйте проєкт, використовуючи базову лексику та граматику до теми.

6. Обговорення проєкту та підведення підсумків: Рефлексія.

Після презентації проєкту необхідне загальне обговорення за планом, складеним учителем. Кращі оповідання зі збірок оповідань друкуються в шкільній газеті.

Для підготовки учнів до монологічного висловлювання, яке залежить від рівня розвитку лексичної компетентності, з використанням методу проєктів необхідно провести з учнями певні вправи, які розвивають такі можливості, як: логічно мислити; вміло регулювати використання лексичних одиниць; чітко викладати свої думки; висловлювати та відстоювати свою точку зору; аргументувати висловлювання; складати та готувати монологічну мову; складати план публічного виступу [71, с. 183 - 195].

Таким чином, провівши даний цикл вправ вчитель підготує учнів 9-х класів до монологічного виступу, навчить їх працювати в мікрогрупах, висувати свої ідеї, думки та висловлюватись на різні теми, а найголовніше – допоможе оволодіти лексичним матеріалом та практичним чином пояснить особливості його використання на практиці.

2.2 Критерії, показники та рівні сформованості англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів

Для лексичної компетентності учнів 9-х класів характерні такі показники умінь (діяльнісно-практичний компонент) [55, с. 124 - 131]:

- усвідомлено імітувати звуковий образ іншомовного слова; швидко знаходити слова у ментальному лексиконі; реконструювати ментальний (когнітивний) образ слова в природну мовну форму та прогнозувати наступне слово з урахуванням правил лексичної та граматичної валентності;

- асоціювати словесні пари та цілі тематичні ряди при породженні висловлювання, володіти різними аспектами лексичної стратегії та використовувати персональний стиль при засвоєнні лексичного матеріалу;

- виділяти предмет говоріння та організувати навколо нього лексичні одиниці та виділяти смислові віхи і організувати нові одиниці лексичного рівня.

Таблиця 1. - Критерії оцінювання сформованості англomовної лексичної компетентності в учнів 9-х класів (при нульовому зрізі)

Критерії	Показники	Характеристики	Бали
Критерій лексичної правильності	вживання слів у властивих їм значеннях (контекстуальне та ситуативне вживання ЛО); підбір синонімів та антонімів; коректне вживання спільнокореневих слів та міжмовних омонімів; обґрунтоване повторення лексем (як вияв експресії)	Учень важко підібрати відповідні ЛО відповідно до ситуації та контексту; він не може відрізнити схожі за значенням ЛО	1
		Учень орієнтується в ситуативному та контекстуальному вживанні ЛО, але виникають помітні труднощі із вживанням схожих за значенням ЛО	2
		Учень володіє широким діапазоном ЛО, що дозволяє йому доречно використовувати їх відповідно до означеної ситуації та контексту розмови	3
Критерій лексичної сполучуваності	реалізована здатність правильного оперування ЛО за певним семантичним значенням; сумісність слів за їх лексичним значенням, яка може бути смисловою або візуальною; сполучуваність лексем, яка ґрунтується на сполучуваності відповідних лексем без урахування їх морфологічних і синтаксичних особливостей	В учня виникають значні труднощі при висловлюванні ідеї, що робить висловлювання хаотичним та незв'язним на рівні єдності та тексту; висловлювання характеризуються низьким рівнем лексичної сполучуваності	1
		Учень використовує обмежену кількість ЛО відповідно до ситуації; висловлювання характеризується незначною понадфразовою єдністю	2
		Учень успішно формує ланцюг послідовного викладу ідей, вживаючи відповідні ЛО для їх сполучення, що характеризується високим рівнем правильності оперування мовними засобами в комунікативних ситуаціях	3
Критерій відповідності вживання ЛО жанру та стилю	коректна реалізація тематичної лексики; стилістично маркованої лексики; відсутність немотивованого багатослів'я та доцільність використання безеквівалентної лексики	Учень важко формувати свої думки та реалізувати тематичну лексику; наявне немотивоване багатослів'я	1
		Учень орієнтується у вживанні тематичної лексики до обмеженого числа тем, але наявне місцями недоречне використання безеквівалентної лексики	2
		Учень вміє стисло, конкретно висловлювати свої думки стосовно теми тої чи іншої жанрової приналежності та вміло використовує безеквівалентну лексику	3
Критерій широти використання ЛО в мовленні (ситуативному та контекстному)	характеризує якість та доцільність вибору мовних засобів для вираження комунікативної ідеї. Оцінюється не лише правильне лексичне оформлення, але й багатогранність, багатство мови: використання синонімів, ідіом, кліше, фразеологізмів, безеквівалентної лексики, заміна простих ЛО на складні	Учень не володіє достатнім активним та пасивним словниковим запасом, що створює певні труднощі для задоволення мінімальних освітніх вимог у вивченні іноземної мови	1
		Учень володіє обмеженою кількістю мовних засобів для вираження своєї комунікативної ідеї, що дозволяє йому бути спроможним висловлюватись більш-менш чітко	2
		Учень успішно використовує наявний широкий активний та пасивний словникові запаси для вираження комунікативних ідей; присутня чіткість, доцільність та багатогранність у висловлюваннях	3

Вираження своєї думки різними лексичними засобами (лексична гнучкість) та вміння здогадуватися про значення невідомих слів за їх складовими допомагає формуванню виразності мови шляхом підбору спеціальних лексичних одиниць та вирішує проблему браку цих одиниць різними шляхами через здійснення лексичної самокорекції. Дані психології мови показують, що мовні лексичні навички суттєво відрізняються від граматичних. Лексичні навички характеризуються більшою усвідомленістю. У мові ми найбільше усвідомимо її зміст, що проявляється у виборі слів, їх правильне поєднання з іншими словами в залежності від цілей комунікації.

Крім лексичних мовних навичок можна виділити мовні лексичні навички оперування лексичним матеріалом поза мовленнєвою комунікацією: навичкові операції з аналізу слова, операції зі словотворення, конструювання словосполучень. Досконале володіння лексичною стороною мови припускає наявність у того, хто говорить, високого рівня розвинених мовних лексичних навичок.

Головне завдання навчання лексичній стороні мови – це опанувати слововживання. Слововживання вимагає як знання слів, а й умінь маніпулювати ними під час висловлювання. Ця трудомістка задача вирішується у двох аспектах: необхідно як навчитися вживати лексику у своїй мові, а й розуміти їх у інших мовах. Іншомовна лексична правильність мови виявляється, передусім, у правильному вживанні, тобто. у поєднанні слів іноземної мови, що вивчається, за її нормами, часто відрізняється від правил поєднання їх еквівалентів у рідній мові. Ця розбіжність обумовлена розбіжністю в лексичних системах двох мов як прояв розбіжності між поняттям та значенням слів. Адже порівнюючи дві мови семантично, в обох випадках можна знайти схожу фонетику, мовна здогадка при вирішенні лексичних завдань буде досить на низькому рівні через нестачу словникового запасу [73, с. 264 - 272]. На тлі дефініцій і наголошення на лексичному компоненті мовної основи лексичної компетентності необхідно розрізняти поняття «мовна компетентність» та «лексична компетентність» семантично.

Мовна компетентність визначається як сукупність знань, умінь і навичок, які реалізовані в процесі спілкування, та здатність змінювати інформацію відповідно до особистих завдань спілкування. На відміну від мовної компетентності, лексична – це сукупність лексичних знань, умінь та компетентностей, що визначають уміння учнів знаходити контекстне значення слова, порівнювати його значення двома мовами.

Іншими словами, це організація та взаємозалежність зусиль учнів 9-х класів із засвоєння лексики з лексичними одиницями; це є знання значення лексичної одиниці, її графічної будови та вимови, граматичної форми слова. Незважаючи на представлені визначення, поняття «лексична компетентність» є в деякій мірі неповним охопленням лексичних знань та вмінь, тому лексична компетентність є складною, структурною надбудовою, що впливає на мовне середовище. Без достатнього розвитку англійської мовної лексичної компетентності учням буде важко засвоювати нові знання із мови.

Деякі дослідники (І. Шимків) умовно виділяють кілька рівнів формування англійської мовної лексичної компетентності, на основі яких відбувається процес формування в учнів умінь розв'язувати комунікативні завдання, пов'язані з практичним використанням іноземної мови. Лінгвіст В. Черняк характеризує лексичну компетентність носія мови та говорить про такі особливості, за якими можна визначити рівень його розвитку: він визначається ступенем готовності учня до ситуативного мовлення [63, с. 85 - 90].

На думку Л. Іванів: «Формування лексичної компетентності починається в першу чергу з накопичення емпіричних знань — це спостереження за функціонуванням лексичних одиниць у різних комунікативних контекстах (усні та письмові)» [19, с. 11 - 15].

Рівень розвитку комунікативної компетентності та комунікативних здібностей учнів у цілому значною мірою визначається можливостями застосування лексичних засобів. Саме воно забезпечує свободу та ефективність комунікативної поведінки, уміння повноцінно осмислювати та активізувати інформацію, що надходить до отримувача.

На цьому етапі відбувається презентація та семантизація, де відбувається процес упорядкування нової лексики – учні отримують уявлення про звукове та графічне зображення лексичних одиниць, де формується зв'язок між іншомовним словом і його значенням. Другий рівень сформованості лексичної компетентності учнів передбачає формування навичок вживання досліджуваних лексичних одиниць, встановлення міцних зв'язків між лексичними одиницями та їх значеннями.

Навчання словникового запасу, вивченого на цьому етапі, допомагає мовленню зміцнити початкові навички використання слів у певній комунікативній ситуації. Комунікативні передумови вправ, запропонованих на цьому рівні, послідовно розкривають сферу вживання лексичних одиниць, які вивчаються, відображаючи їх комунікативні можливості. Третій рівень сформованості лексичної компетенції пов'язаний із засвоєнням теоретичних знань про лексичну систему цільової мови, тобто розширення лінгвістичних знань учнів та їхнього досвіду.

Цей ступінь передбачає формування в учнів умінь визначати форму, структуру і семантичні властивості слова, що сприяють створенню більш міцних словесно-семантичного з'єднання. На цьому прогресивному рівні формальні аспекти мови, що вивчаються, підлягають засвоєнню, що сприяє формуванню філологічного кругозору учнів. Результатом формування лексичної компетентності є розвиток навичок вживання лексичних одиниць для вирішення різних комунікативних завдань, розв'язання яких вимагають від учнів використання раніше вивчених. Цей кваліфікаційний ступінь пов'язаний із виконанням практичних дій зі словником іноземної мови, припускаючи використання необхідних мовних знань, мовленнєвих умінь і навичок, розв'язування різних комунікативних завдань відповідно до зосереджених умов. Навчання іншомовної мови та лексики, зокрема, на середньому етапі, пов'язане з певними віковими психолого-педагогічними особливостями [57, с. 96 - 111]. Важливим чинником у процесі формування лексичного досвіду є контроль його сформованості.

Важливо враховувати психолого-педагогічні особливості учнів середньої ланки, а саме низьку навчальну мотивацію, недисциплінованість та нестабільну увагу. Для подолання цих труднощів вчителю необхідно підбирати актуальні матеріали та інтерактивні форми роботи з учнями, що дозволяють враховувати кількісну та якісну оцінку сформованості навички, а також швидкість виконання окремих операцій.

Отже, можна відзначити, що успішно сформовану лексичну компетентність учнів 9-х класів відрізняють такі особливості, як автоматизованість, стійкість, гнучкість, відсутність спрямованості свідомості у форму виконання, відсутність напруги та швидкої стомлюваності. Рівень сформованості лексичного досвіду випускника школи середнього ступеня повинен відповідати рівню A2 – B1. Це означає, що той, хто навчається, повинен, не замислюючись, автоматично користуватися відповідним лексичним мінімумом, що відповідає таким сферам спілкування, як особистісна, публічна, освітня.

2.3 Експериментальна перевірка ефективності системи вправ із елементами проєктної діяльності для формування англомовної лексичної компетентності в учнів 9-х класів

З метою перевірки ефективності методики формування англомовної лексичної компетентності за допомогою методу проєктів, і доцільності її широкого застосування під час навчального процесу було організовано та проведено педагогічний експеримент відповідно до усіх чинних вимог.

Дослідження було проведене на базі Лисогірської гімназії Меджибізької селищної ради. В даному педагогічному експерименті взяло участь 10 учнів 9 класу, яких було поділено на 2 групи: 5 учнів увійшли до експериментальної групи та 5 учнів увійшли до контрольної групи.

Експеримент включав наступні кроки його реалізації:

- 1) Процес організації експерименту.
- 2) Власне реалізація експерименту.

- 3) Констатування отриманих даних.
- 4) Обов'язкова перевірка релевантності та правдивості отриманих метаданих шляхом застосування методів математичної статистики.
- 5) Аналіз/синтез та представлення результатів.

З огляду на мету формування АЛК учнів 9-го класу та враховуючи перспективу організації навчального процесу, де лексичній компетентності буде приділена пильна увага, була висунута наступна гіпотеза: для формування та активізації АЛК в учнів 9-го класу можна цілком результативно використовувати елементи методики проєктної діяльності під час навчального процесу.

Для того, щоб перевірити практичний вияв гіпотези, було визначено наступні завдання:

- 1) Провести передекспериментальний зріз для визначення рівня володіння АЛК дев'ятикласниками, щоб підтвердити належність експериментальної групи до однієї вибірки та для порівняння цього рівня із рівнем післяекспериментального навчання.
- 2) Реалізувати експериментальне навчання згідно розроблених практичних рекомендацій.
- 3) Провести післяекспериментальний зріз для визначення досягнутого рівня сформованості АЛК в дев'ятикласників.
- 4) Здійснити аналіз та представити результати перед- та післяекспериментального зрізів.
- 5) Продукувати висновки щодо ефективності використання визначеної методики в навчальному процесі.

На початковому етапі експерименту учнів було поділено на дві групи – експериментальну (5 учнів) та контрольну (5 учнів). Було здійснено передекспериментальний зріз в обох групах з метою визначення вихідного рівня сформованості АЛК. Це дасть змогу перевірити рівень сформованості компетентності в учнів 9-х класів ще на стадії до проведення навчального експерименту.

Відповідно було розроблено низку завдань, за допомогою яких стояло завдання перевірити рівень сформованості АЛК шляхом правильного ситуативного вживання відповідних лексичних одиниць (тест на перевірку АЛК складався із трьох блоків тестових завдань: перший та другий блок включали запитання із пропусками, де потрібно поставити слово, яке найбільше підходить за ситуативним/семантичним значенням, а третій блок складався із запропонованих рядків слів, де потрібно було визначити категорію, до якої це слово відноситься) (Додаток Б).

Приклади завдань, котрі використовувались для передекспериментального зрізу

Завдання 1 (questions 1–10).

Instruction: Choose your answers from the options given below each question.

1. This bottle about a liter of water.
- comprises consists of contains include

Завдання 2 (questions 11–20).

Instruction: Choose your answers from the options given below each question.

1. My grandfather was a ..... smoker, so few people were surprised when he died of oral cancer.
- a) serial   b) heavy
c) big

Завдання 3 (questions 21–30).

Instruction:

Entertainment for young people
Below are a number of things which interest young people. Sort the items into five categories:

jazz MTV problem page cafe sportswear video articles rock designers pop films stories jeans cartoons blues pop news visiting friends trainers rap programmes sweatshirt fast food joint horoscopes shopping bar				
MUSIC	TV	CLOTHES	MAGAZINES	SOCIALISING

Визначення рівня сформованості АЛК в учнів 9-го класу проводилося за шкалою певних критеріїв. За вимогами навальної програми, для кожного із етапів навчання англійської мови для здобувачів освіти визначають наступні рівні сформованості ІКЛ: початковий, середній, достатній та високий. Загальна кількість балів за виконаний тест у передекспериментальному зрізі складала 30 балів (25 - 30 балів – високий рівень; 16 – 24 балів – достатній рівень; 8 – 15 – середній рівень; 1 – 7 балів - початковий рівень). Критерії оцінювання АЛК представлено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Критерії оцінювання рівня сформованості АЛК

Критерії	Показники	Максимальний бал
Критерій лексичної правильності	вживання слів у властивих їм значеннях (контекстуальне та ситуативне вживання ЛО); підбір синонімів та антонімів; коректне вживання спільнокоренових слів та міжмовних омонімів; обґрунтоване повторення лексем (як вияв експресії)	10
Критерій лексичної сполучуваності	реалізована здатність правильного оперування ЛО за певним семантичним значенням; сумісність слів за їх лексичним значенням, яка може бути смисловою або візуальною; сполучуваність лексем, яка ґрунтується на сполучуваності відповідних лексем без урахування їх морфологічних і синтаксичних особливостей	10
Критерій відповідності та широти вживання ЛО до жанру та стилю	коректна реалізація тематичної лексики; стилістично маркованої лексики; відсутність немотивованого багатослів'я та доцільність використання безеквівалентної лексики	10

Вихідні показники передекспериментального зрізу рівня сформованості учнів англомовної лексичної компетенції в контрольній та експериментальній групах продемонстровано у таблиці 2.

Таблиця 2 – Показники передекспериментального зрізу рівня сформованості в учнів АЛК

Рівні сформованості АЛК	Кількість балів	Кількість учнів в КГ	Кількість учнів в ЕГ	Кількість учнів в КГ, у %	Кількість учнів в ЕГ, у %
Початковий	1-7	1	1	20%	20%
Середній	8-15	1	1	20%	20%
Достатній	16-24	2	2	40%	40%
Високий	25-30	1	1	20%	20%
Разом		5	5	100%	100%

Із загальної кількості балів за всі запропоновані завдання (30 балів) 10 балів відводилося на завдання для перевірки рівня сформованості АЛК за критерієм лексичної правильності (перша частини тесту). Відповідно, 9 – 10 – високий рівень; 6 – 8 балів – достатній рівень; 4 – 5 балів - середній рівень та 1 – 3 – початковий рівень.

Максимально 10 балів учень міг отримати за завдання для перевірки рівня сформованості АЛК за критерієм лексичної сполучуваності у другій частині тесту (9 – 10 – високий рівень; 6 – 8 балів – достатній рівень; 4 – 5 балів - середній рівень та 1 – 3 – початковий рівень).

10 балів максимум могли отримати учні за завдання для перевірки рівня сформованості АЛК за критерієм відповідності та широти вживання ЛО до жанру та стилю відповідно у третій частині тесту (9 – 10 – високий рівень; 6 – 8 балів – достатній рівень; 4 – 5 балів - середній рівень та 1 – 3 – початковий рівень). Показники за критеріями сформованості АЛК подані в таблиці 3.

Таблиця 3 - Показники за критеріями сформованості АЛК (передекспериментальний зріз)

Рівні сформованості АЛК за критеріями	Кількість балів	Кількість учнів в КГ	Кількість учнів в ЕГ	Кількість учнів в КГ, у %	Кількість учнів в ЕГ, у %
<i>Лексична правильність</i>					
Початковий	1-3	-	-	-	-
Середній	4-5	2	1	40%	20%
Достатній	6-8	2	2	40%	40%
Високий	9-10	1	2	20%	40%
Разом		5	5	100%	100%
<i>Лексична сполучуваність</i>					
Початковий	1-3	-	-	-	-
Середній	4-5	-	-	-	-
Достатній	6-8	3	2	60%	40%
Високий	9-10	2	3	40%	60%
Разом		5	5	100%	100%
<i>Відповідність та широта вживання ЛО до жанру та стилю</i>					
Початковий	1-3	-	-	-	-
Середній	4-5	1	1	20%	20%
Достатній	6-8	2	1	40%	20%
Високий	9-10	2	3	40%	60%
Разом		5	5	100%	100%

Для того, щоб здійснити інтерпретацію одержаних результатів та підтвердити їх релевантність, використовуючи формулу $K = Q/N$, де K – коефіцієнт навченості, Q – отримані бали за успішно виконані завдання, N – максимальна кількість балів за тест, було встановлено коефіцієнт рівня сформованості у кожного учня АЛК за трьома критеріями - лексичної правильності, лексичної сполучуваності та відповідності широти вживання ЛО до жанру та стилю [20, с. 92 - 98]. Дані представлені в таблиці 4.

Таблиця 4 – Середні показники доекспериментального зрізу рівня сформованості в учнів АЛК, в балах (за В. Безпальком).

Критерії оцінювання	Максимальний бал	Середній бал КГ	Середній бал ЕГ
Лексична правильність	10	6,2	7
Лексична сполучуваність	10	6,4	7,6
Відповідність та широта вживання ЛО до жанру та стилю	10	6,2	5,2
Середній бал		18,8	19,8
Максимальна кількість балів		30	30
Коефіцієнт навченості		0,63	0,66

Для того, аби продемонструвати гранично допустиме значення для подальшого дослідження, потрібно визначити нижчий задовільний рівень коефіцієнту навченості (за В. Безпальком). Такий коефіцієнт навченості становить 0,7. Отже, з огляду на визначені середні коефіцієнти навченості в кожній із груп (КГ – 0,62 та ЕГ – 0,66 відповідно), можна зробити висновок про недостатній рівень сформованості в учнів АЛК, що і стало підставою для здійснення експериментального навчання.

При проведенні формувального етапу експерименту навчальний процес в експериментальній групі здійснювався із застосуванням елементів означеної методики (тобто проєктної) та комплексу вправ на вдосконалення англійської лексичної компетентності. Щодо контрольної групи, то навчальний процес здійснювався за звичайною (традиційною) методикою.

Тривалість навчання склала один місяць.

Контрольний етап експериментального навчання передбачав створення схеми післяекспериментального зрізу рівня сформованості АЛК в ЕГ та КГ, яка тотожна передекспериментальному зрізу, у якій продемонстровано успішність учнів по рівнях сформованості АЛК. Показники післяекспериментального зрізу рівня сформованості АЛК представлені у таблиці 5 та 6.

Таблиця 5 – Показники післяекспериментального зрізу рівня сформованості в учнів англomовної лексичної компетентності

Рівні сформованості АЛК	Кількість балів	Кількість учнів в КГ	Кількість учнів в ЕГ	Кількість учнів в КГ, у %	Кількість учнів в ЕГ, у %
Початковий	1-7	-	-	-	-
Середній	8-15	3	-	60%	-
Достатній	16-24	2	1	40%	20%
Високий	25-30	-	4	-	80%
Разом		5	5	100%	100%

Таблиця 6 - Показники за критеріями сформованості АЛК (післяекспериментальний зріз)

Рівні сформованості АЛК за критеріями	Кількість балів	Кількість учнів в КГ	Кількість учнів в ЕГ	Кількість учнів в КГ, у %	Кількість учнів в ЕГ, у %
<i>Лексична правильність</i>					
Початковий	1-3	-	-	-	-
Середній	4-5	3	-	60%	-
Достатній	6-8	2	1	40%	40%
Високий	9-10	-	4	-	60%
Разом		5	5	100%	100%
<i>Лексична сполучуваність</i>					
Початковий	1-3	-	-	-	-
Середній	4-5	2	-	40%	20%
Достатній	6-8	2	1	40%	40%
Високий	9-10	1	4	20%	80%
Разом		5	5	100%	100%
<i>Відповідність та широта вживання ЛО до жанру та стилю</i>					
Початковий	1-3	-	-	-	-
Середній	4-5	4	-	40%	-
Достатній	6-8	1	2	40%	40%
Високий	9-10	-	3	20%	60%
Разом		5	5	100%	100%

Аналогічним чином було визначено граничні значення середніх коефіцієнтів навченості у кожній групі (КГ - , ЕГ -). Результати показали, що після проведеного експерименту у контрольній групі істотних структурних змін не відбулось, а у експериментальній групі – рівень сформованості в учнів АЛК досяг позначки «достатній» (таблиця 7).

Таблиця 7 – Середні показники післяекспериментального зрізу рівня сформованості в учнів АЛК, в балах (за В. Безпальком).

Критерії оцінювання	Максимальний бал	Середній бал КГ	Середній бал ЕГ
Лексична правильність	10	6,5	8,2
Лексична сполучуваність	10	6,2	7,2
Відповідність та широта вживання ЛО до жанру та стилю	10	5,9	7,4
Середній бал		18,6	22,8
Максимальна кількість балів		30	30
Коефіцієнт навченості		0,62	0,76

Для показовості отриманих результатів було здійснено розробку порівняльних таблиць доекспериментального та післяекспериментального зрізів рівня сформованості в учнів АЛК (таблиця 8 і таблиця 9).

Таблиця 9 – Порівняльна таблиця показників доекспериментального та післяекспериментального зрізів рівня сформованості в учнів АЛК

Рівні сформованості АЛК	КГ				ЕГ			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Абс. од	у %	Абс. од	у %	Абс. од	у %	Абс. од	у %
Початковий	1	20%	-	-	-	-	-	-
Середній	1	20%	3	60%	2	40%	-	-
Достатній	2	40%	1	20%	2	40%	1	20%
Високий	1	20%	1	20%	1	20%	4	80%
Разом	5	100%	5	100%	5	100%	5	100%

З огляду на те, що отримані дані показника рівня сформованості АЛК за трьома критеріями (лексична правильність, лексична сполучуваність, відповідність та широта вживання ЛО до жанру та стилю) перевищив визначений середній коефіцієнт навченості 0,7, то цілком твердо можна стверджувати про дієвість використання проєктної методики для формування англомовної лексичної компетентності в учнів 9 класів (таблиця 10).

Таблиця 10 – Порівняльна таблиця результатів доекспериментального та післяекспериментального зрізів рівня сформованості в учнів АЛК за означеними критеріями

Рівні сформованості АЛК за критеріями	КГ				ЕГ			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Абс. од	у %	Абс. од	у %	Абс. од	у %	Абс. од	у %
<i>Лексична правильність</i>								
Початковий	-	-	-	-	-	-	-	-
Середній	2	20%	3	60%	1	20%	-	-
Достатній	2	20%	2	40%	2	40%	1	20%
Високий	1	40%	-	-	2	40%	4	80%
Разом	5	100%	5	100%	5	100%	5	100%
<i>Лексична сполучуваність</i>								
Початковий	-	-	-	-	-	-	-	-
Середній	-	-	2	40%	-	-	-	-
Достатній	3	60%	2	40%	2	40%	1	20%
Високий	2	40%	1	20%	3	60%	4	80%
Разом	5	100%	5	100%	5	100%	5	100%
<i>Відповідність та широта вживання ЛО до жанру та стилю</i>								
Початковий	-	-	-	-	-	-	-	-
Середній	1	20%	4	80%	1	20%	-	-
Достатній	2	40%	1	20%	1	20%	2	40%
Високий	2	40%	-	-	3	60%	3	60%
Разом	5	100%	5	40%	5	100%	5	100%

Таблиця 11 – Порівняльна таблиця середніх показників доекспериментального та післяекспериментального зрізів рівня сформованості АЛК, в балах (за В. Безпальком)

Критерії оцінювання	Максимальний бал	Середній бал КГ		Середній бал ЕГ	
		До експерименту	Після експерименту	До експерименту	Після експерименту
Лексична правильність	10	6,2	6,5	7	8,2
Лексична сполучуваність	10	6,4	6,2	7,6	7,2
Відповідність та широта вживання ЛО до жанру та стилю	10	6,2	5,9	5,2	7,4
Середній бал		18,8	18,6	19,8	22,8
Максимальна кількість балів		30	30	30	30
Коефіцієнт навченості		0,63	0,62	0,66	0,76

Перевіримо вірогідність отриманих результатів, застосовуючи критерій χ^2 Пірсона [61, с. 41 - 46]:

- нульова гіпотеза H_0 : експериментальна та контрольна вибірки за рівнем сформованості англomовної лексичної компетентності учнів за досліджуваним критерієм χ^2 однорідні;
- альтернативна гіпотеза H_1 : експериментальна та контрольна вибірки різні за рівнем сформованості іномовної лексичної компетентності учнів за досліджуваним критерієм χ^2 .

Основна розрахункова формула критерію χ^2 -квадрат:

$$\chi_{emn}^2 = N \times M \times \sum_{i=1}^L \frac{\left(\frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M} \right)^2}{n_i + m_i}$$

де :

- N – загальна кількість учнів експериментальної групи ;
- M – загальна кількість учнів контрольної групи ;
- n_i – кількість учнів експериментальної групи (ЕГ), які мають середні бали за критеріями творчого (високого) (n_1), продуктивного (середнього) (n_2), репродуктивного (низького) (n_3) рівнів,
- m_i – кількість учнів контрольної групи (КГ), які мають середні бали за критеріями творчого (високого) (m_1), продуктивного (середнього) (m_2), репродуктивного (низького) (m_3) рівнів;
- L – шкала оцінювання, $L = 3$.

Для χ^2 -квадрат критерію рівні значущості оцінені за кількістю ступенів вільності ν , що обчислене за формулою:

$$\nu = (k - 1) \cdot (c - 1), \text{ кількість ступенів вільності} - 3.$$

Де - де k – кількість вибірок, стовпчиків (груп-2), s – кількість характеристик, за якими відрізняються вибірки, рядків (рівнів оцінювання - 4).

$$\nu = (2 - 1) \times (4 - 1) = 3.$$

Критичні величини $\chi_{кр}^2$ для рівнів значимості $P=0,05$ та $P=0,01$:

$$\chi_{кр}^2 (0,05) = 5,991 \quad \chi_{кр}^2 (0,01) = 9,21$$

$\chi^2 = 7,4$ (за критерієм лексичної правильності) (рис. 2. 3. 1)

$\chi^2 = 4,1$ (за критерієм лексичної сполучуваності) (рис. 2. 3. 2)

$\chi^2 = 7,4$ (за критерієм відповідності та широти вживання ЛО до жанру та стилю)
(рис. 2. 3. 3).

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
1	0	4	4				A1	Високий рівень КГ (КУ)	B1	Високий рівень ЕГ (КУ)	
2	2	1	3				A2	Достатній рівень КГ (КУ)	B2	Достатній рівень ЕГ (КУ)	
3	3	0	3				A3	Середній рівень КГ (КУ)	B3	Середній рівень ЕГ (КУ)	
4	5	5	10								
5	2	2	4								
6	1,5	1,5	3								
7	1,5	1,5	3								
8	-2	2	0								
9	0,5	-0,5	0								
10	1,5	-1,5	0								
11											
12											
13					7,33333		E13	Значення критерію Пірсона		5,991	
14											
15											
16											
17											

Рис. 2. 3. 1 - Розрахунки для критерію лексичної правильності за формулою Пірсона

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
1	1	4	5				A1	Високий рівень КГ (КУ)	B1	Високий рівень ЕГ (КУ)	
2	2	1	3				A2	Достатній рівень КГ (КУ)	B2	Достатній рівень ЕГ (КУ)	
3	2	0	2				A3	Середній рівень КГ (КУ)	B3	Середній рівень ЕГ (КУ)	
4	5	5	10								
5	2,5	2,5	5								
6	1,5	1,5	3								
7	1	1	2								
8	-1,5	1,5	0								
9	0,5	-0,5	0								
10	1	-1	0								
11											
12											
13					4,13333		E13	Значення критерію Пірсона		5,991	
14											
15											
16											

Рис. 2. 3. 2 - Розрахунки для критерію лексичної сполучуваності за формулою Пірсона

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
1	0	3	3				A1	Високий рівень КГ (КУ)	B1	Високий рівень ЕГ (КУ)	
2	1	2	3				A2	Достатній рівень КГ (КУ)	B2	Достатній рівень ЕГ (КУ)	
3	4	0	4				A3	Середній рівень КГ (КУ)	B3	Середній рівень ЕГ (КУ)	
4	5	5	10								
5	1,5	1,5	3								
6	1,5	1,5	3								
7	2	2	4								
8	-1,5	1,5	0								
9	-0,5	0,5	0								
10	2	-2	0								
11											
12											
13					7,33333		E13	Значення критерію Пірсона		5,991	
14											
15											
16											

Рис. 2. 3. 3 - Розрахунки для критерію відповідності та широти вживання ЛО до жанру та стилю за формулою Пірсона

Для перевірки результатів експериментального дослідження було створено таблицю в Excel, що уможливило проведення розрахунків за формулою Пірсона. Ця перевірка дає підставу цілком визнати вірною альтернативну гіпотезу H1 про те, що рівень знань в учнів експериментальної групи став на порядок вищий, аніж в учнів контрольної групи після проведення експерименту. Графічно це можна відобразити на наступній стовпчастій діаграмі, яка демонструє відношення високого, достатнього та середнього рівнів сформованості АЛГ в контрольній групі та експериментальній групі (рис. 2.3.4).

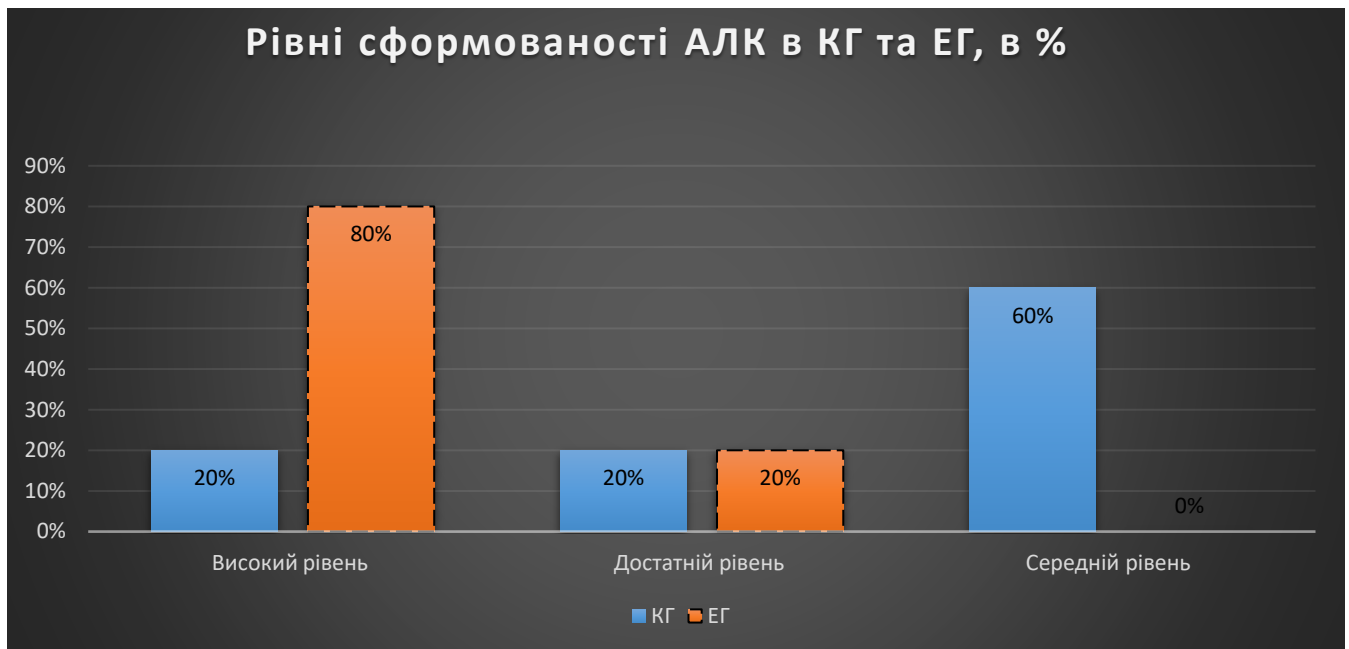

Рисунок 2. 3. 4 – Порівняння рівнів сформованості АЛГ в КГ та ЕГ після проведення експерименту.

Більшість когнітивних, емоційних і психомоторних цілей проєктної роботи були досягнуті більшістю учнів 9-го класу. Точніше, щодо мовних навичок, бажання більшості учнів брати участь у навчанні збільшилась. Вони охоче пропонують експериментували з «новою мовою». Наприкінці більшість учнів показали покращення в показниках. Зокрема, найбільше покращилися їхні навички мовлення, аудіювання та володіння лексичним матеріалом.

Це було особливо важливо, оскільки це не рідкість для учнів, які мають хороші знання мовної системи цільової мови, але мало розуміють на слух та недосконало володіють навичками мовлення, оскільки їм не надають можливості брати участь в реальній та автентичній комунікаційній діяльності. Що стосується мотивації, результати, здається, підтверджують точку зору, висловлену в багатьох дослідженнях, що робота над проектом є результатом в насолоді та підвищенні самооцінки. Отже, здається, що одна проектна робота не може адекватно вирішувати питання самооцінки. Найважливіше, однак, те, що більшість учнів, здавалося, розвинули внутрішню мотивацію, участь у навчальній діяльності для спонтанного почуття інтересу до процесу.

В учнів 9-го класу розвинулась англомова лексична компетентність, головним чином дискурсивна компетентність, тобто здатність з'єднувати речення, щоб утворити значуще ціле, і стратегічна компетентність, вербальні та невербальні комунікаційні стратегії, які можуть бути використані для компенсації збоїв у спілкуванні через зміну продуктивності або через недостатню компетентність.

Їхні соціальні навички та навички співпраці різко покращилися, що узгоджується з результатами інших досліджень. Після роботи над проектом учні 9-го класу зрозуміли, що членство в команді передбачає певні зобов'язання, більшість з них розвинули навички вирішення внутрішньогрупових конфліктів і навчилися відповідально ставитися до покладених на них ролей. Крім того, покращилися їхні комп'ютерні навички, головним чином, уміння використовувати Інтернет для пошуку інформації.

З огляду на проведені дослідження результатів навчального експерименту можна дійти висновку, що учні ЕГ стали краще володіти лексичними знаннями та в них утвердився вищий рівень сформованості англомовної лексичної компетентності, що свідчить про їх розширення знань про успішне використання іншомовних лексичних одиниць, правильне їх ситуативне та контекстне вживання, вміле оперування згідно означених ситуацій, правильне вживання словосполучень та лексично сполучуваних слів.

Отже, можна із упевненістю сказати, що розроблена методика впровадження проєктної діяльності на уроках англійської мови у 9-х класах, яка покликана підвищувати рівень англомовної лексичної компетентності, є дієвою та може бути застосована в навчальному процесі (Додаток Г).

2.4 Методичні рекомендації використання проєктної методики у формуванні англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів

Організуючи роботу над проєктом важливо дотриматися таких умов:

- тематика може бути пов'язана як з країною мови, що вивчається, так і з країною проживання. Учні зосереджуються на порівнянні та зіставленні подій, явищ, фактів з історії та життя людей з різних країн;

- проблема, яка поставлена перед учнями, має бути сформульовано таким чином, щоб школярі могли залучати факти із суміжних областей знань та різних джерел інформації;

- необхідно залучити до роботи всіх учнів класу та пропонувати кожному завдання з урахуванням його рівня;

- щоб пробудити у школярах активну діяльність, необхідно запропонувати цікаве та змістовне завдання. Проєктний метод дозволяє учням перейти від засвоєння готових знань до їхнього усвідомлення;

- різноманітність є важливою рисою навчання. Воно допомагає підтримувати інтерес учнів. Це можуть бути різноманітні предмети, типи текстів (діалоги, монологи, листи, настільні ігри, описи, інструкції тощо), різноманітні форми освітньої діяльності (індивідуальна, парна, групова, командна), а також різні види вправ.

Опанування іноземної мови у процесі створення проєкту приносить учням справжню радість пізнання та прилучення до нової культури. Проєкти допомагають учням розкрити свій творчий потенціал та вимагають співпраці. Виконуючи проєкти, які можуть бути представлені в усній та письмовій формі, необхідно дотримуватися наступних рекомендацій:

1. По-перше, оскільки проєктна робота має давати можливість учням висловлювати власні ідеї, важливо заохочувати їхню незалежність та не контролювати їх відкрито.

2. По-друге, проєктні роботи в основному є відкритими, саме тому не може бути чіткого плану щодо їх виконання. Під час виконання завдань за проєктом можна ввести додатковий матеріал.

3. По-третє, більшість проєктів можуть виконуватися окремими учнями, але проєкт є максимально творчим, коли виконується у групах. Це особливо важливо, наприклад, при відборі зображень для колажів, стінгазет та інших подібних робіт.

Деякі проєкти учні виконують самостійно вдома, деякі із завдань за проєктом – у процесі уроку. Тому бажано мати у класі старі журнали, ножиці та клей. Третя рекомендація підтверджує важливість та ефективність співробітництва у сфері освіти. Проєктну діяльність легко починати з тих тем, які школярі вивчають насамперед і з того, що має пряме відношення до кожного індивідууму. Це може бути «Путівник країною мови, що вивчається», «Сімейне дерево», «Школа майбутнього», «Місто мрії». В учнів має скластися враження, що вивчення англійської мови – це цікаво, барвисто та легко [24, с. 176 - 185].

Як зазначалося раніше, в основі проєкту завжди є проблема. Для вирішення певної проблеми учні повинні не лише володіти англійською мовою, але й мати необхідний обсяг різних предметних навичок. Більш того, учні повинні мати інтелектуальні, творчі та комунікативні навички.

Для того, щоб грамотно застосовувати метод проєктів, потрібна велика підготовча робота, що проводиться у цілісній системі навчання у школі, а не лише на уроках англійської мови. Це і попереднє залучення міжпредметних зв'язків, котрі стають у нагоді при створенні проєктів, які вимагають від здобувачів освіти знань з історії, географії, літератури тощо; це і робота над тематичною лексикою, яка налаштовує учнів на предметне поле здійснення проєктної творчої роботи (Додаток А).

Узагальнимо основні вимоги для використання проєктного методу для навчання учнів 9-х класів:

1. Наявність проблеми, актуальної для дослідження, а також творчого аспекту, що потребує комплексних знань, дослідження, шукає її вирішення (наприклад, дослідження історії походження назв різних місто в англійськомовних країнах, дослідження історії виникнення святкування різних свят в англійськомовних країнах – St. Patrick's Day, Thanksgiving Day, Halloween, Christmas, Mothers' Day і т.д) (Додаток В).

2. Практична, теоретична значущість очікуваних результатів.

3. Самостійна (індивідуальна, парна, групова) робота учнів під час уроку англійської.

4. Структурування змістовної частини проєкту.

5. Використання методів дослідження: визначення проблеми, підсумкові дослідні завдання, пропозиція гіпотези для її вирішення, обговорення методів дослідження, формалізація кінцевих результатів, аналіз даних, узагальнення, адаптація, висновки.

Вибір тематики проєктів у різних ситуаціях може бути різним. У курсі англійської мови метод проєкту може використовуватись у контексті програмного матеріалу практично з будь-якої теми, оскільки вибір тем проводився з урахуванням їх практичної значущості для учня, вивчає англійську.

Головне – це сформулювати проблему, над якою учні будуть працювати у процесі роботи над темою програми. Отже, метод проєктів є комплексним методом, який сприяє індивідуалізації процесу навчання, а також дозволяє учням виявляти самостійність на всіх етапах проєктної діяльності. Важливо відзначити, що для ефективного застосування даного методу велику роль грає грамотна робота вчителя при організації роботи над проєктом.

ВИСНОВКИ

Отже, з огляду на вищесказане, можна зробити висновки через призму поставлених завдань дослідження:

1. Розкрито специфіку формування англомовної лексичної компетентності в учнів 9-х класів у світлі модернізації сучасної освіти, яка передбачає багаторівневий процес формування здатності визначати контекстуальне значення слова, комбінувати його з іншими лексичними одиницями, порівнювати лексику, що несе національний колорит, у рідній та іноземній мові, що дозволяє успішне оволодіння основами мовної діяльності та вирішити низку освітніх завдань: розширити кругозір учнів, активізувати лексичну складову комунікативної компетентності, сформувати гуманістичні цінності. Критеріями сформованості англомовної лексичної компетентності визначено такі: критерій лексичної правильності, критерій лексичної сполучуваності та критерій відповідності та широти вживання ЛО до жанру та стилю.

2. Визначено методичний потенціал, зміст, специфіку та умови використання проектної методики у формуванні англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів. Проектна методика ґрунтується на циклічній організації навчального процесу. Окремий цикл сприймається як закінчений самостійний період навчання, спрямований рішення певної завдання у досягненні загальної мети оволодіння англійською мовою. Проектна методика характеризується характерною рисою – особливою формою організації. У момент організації проектної діяльності мають бути дотримані головні умови: тематика проекту може бути пов'язана як з країною мови, що вивчається, так і з рідною країною, адже тільки тоді учні зможуть у повному обсязі порівняти та зіставити будь-які явища або події обох країн; на уроці вчитель повинен постаратися зацікавити та залучити до проектної діяльності кожного учня групи, запропонувавши завдання з урахуванням рівня його мовної підготовки.

Будь-який проект складається з етапів і здійснюється за схемою:

1. Підготовчий етап (вчитель пропонує дітям вибрати тему, що їх зацікавила) та організаційний етап (на даному етапі відбувається формування груп, де перед кожним стоїть своє завдання, розподіляючи обов'язки необхідно врахувати схильність кожного учня).
2. Основний етап (даний крок пов'язані з пошуком необхідної інформації, її обговоренням, вибором продукту реалізації: малюнки, вироби, колажі, стінгазети тощо).
3. Презентація проєкту (на даному етапі учні демонструють свій результат, репрезентують свої групові або індивідуальні роботи, можливо провести змагання між творчими групами).
4. Заключний етап (на даному етапі вчитель підбиває підсумок, заохочує роботу дітей, коментуючи окремо і ті моменти, які надалі необхідно виправити або покращити).

Це ефективний засіб урізноманітнити традиційний урок і дати можливість учням з різним рівнем знань розкрити свої здібності. Метод проєктів сприяє розвитку в учнів усвідомлення як члена групи, розширенню мовних знань. Проєкт - це також реальна можливість використовувати знання, отримані на інших уроках засобами іноземної мови. Згідно з методикою проєктної діяльності має бути створена ситуація, де учень самостійно здобуває знання, а вчитель створює всі передумови для цього.

3. Розроблено систему вправ із елементами проєктної діяльності для формування англomовної лексичної компетентності, які полягають в організації та запам'ятовуванні лексичного матеріалу на основі спеціальних прийомів, заснованих на обліку особливостей пізнавальної діяльності учнів, на засвоєнні лексичних одиниць шляхом відпрацювання практичних дій зі словом на різних рівнях складності, вироблення навичок з комбінованого використання лексичних одиниць у мовній діяльності. Також здійснено експериментальне навчання з оцінки ефективності процесу формування англomовної лексичної компетентності учнів 9-х класів, що підтвердило успішність запропонованого комплексу вправ та використання методики загалом.

Застосування методу проєктів у педагогічному досвіді дало наступні результати. Працюючи над проєктом, школярі навчилися самостійно добувати необхідну інформацію, користуватись різними джерелами. Спільна робота сприяла згуртуванню колективу.

Учні навчалися домовлятися, поважати думку кожного учасника, відповідально ставиться до роботи групи. Проєктна методика дала великі можливості для активної усної та письмової практики учнів, допомогла під час підготовки до предметних олімпіад. Школярі, захищаючи свій проєкт, перестали боятися говорити перед однокласниками іноземною мовою.

Працюючи над проєктами, учні розширили свій словниковий запас. В учнів з'явилося бажання працювати над новими проєктами та брати участь у творчих конкурсах з англійської мови. Як бачимо, метод проєктів чітко спрямований на реальний, практичний результат, значимий для школяра. У кожного учня є можливість розвинути свої здібності та таланти, виявляти та перевіряти себе у лідерстві. У школярів виявляється особиста відповідальність за свої знання, які вони реалізують засобами проєктної діяльності.

4. Розроблено методичні рекомендації щодо використання проєктної методики у формуванні англомовної лексичної компетентності учнів 9-х класів. Аналіз наукових праць та практичний досвід викладання іноземної мови дозволив виділити дидактичний потенціал методу проєктів в процесі формування англомовної лексичної компетентності в учнів 9-х класів:

1) Опанування інтонаційними конструкціями іноземної мови, що вивчається.

2) Знайомство з культурою мови, що вивчається. Пошукова робота розширює кругозір учнів, знайомлячи їх із традиціями, звичаями та гумором народу країни досліджуваної мови.

3) Створення позитивної мотивації до навчання – презентація проєктів сприяє згуртуванню групи учнів.

Метод проєктів має низку переваг перед традиційними методами навчання.

Основними перевагами є: підвищення мотивації учнів щодо англійської мови наочна інтеграція знань з різних предметів шкільної програми та створення простору для творчої та креативної діяльності.

Проектна робота викликає у вчителя проблеми та труднощі:

- організація роботи та додаткове навантаження;
- планування серії уроків, на яких передбачається проведення проектної роботи та відстеження та регулювання діяльності учнів на кожному етапі роботи над проектом;
- оцінка роботи учнів та проблеми, пов'язані з особистістю учня, необхідно враховувати психологічні особливості дітей та їхню сумісність.

Працюючи над проектами в учнів також виникають труднощі:

- труднощі, пов'язані з лексичним та граматичним матеріалом;
- труднощі у роботі з інформаційним матеріалом (порівняти, вибрати матеріал з певної теми);
- проблеми логічного зв'язкового побудови тексту, проблеми взаємодії з іншими учнями та проблеми у роботі з довідковим матеріалом.

У навчанні англійської мови метод проектів можна використовувати у тісному контакті з навчальною програмою. Враховуючи високу завантаженість сучасних учнів, слід розробляти шкільні проекти на основі тем, що пропонуються навчальною програмою. Слід зазначити, що тема проекту має не лише входити до загального контексту навчання мови, а й бути досить цікавою для учнів.

Отже, перспективи подальших досліджень полягають у можливості розробки технологій та стратегій навчання іноземної мови для формування англійської лексичної компетентності, у розробці навчально-методичних посібників на базі проектної методики для ЗЗСО, програм спецкурсів для студентів педагогічних факультетів, методичних комплексів для шкіл із поглибленим вивченням іноземної мови тощо.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Академічний тлумачний словник української мови, Webmezha, 2018.
2. Аношкова Т. Інноваційні тенденції у викладанні іноземної мови в контексті Євроінтеграції. Режим доступу: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/anoshkova_innovatsiini.pdf. (дата звернення 25.10.2022).
3. Апробація результатів використання методу проектів: Навчально-методичний комплекс для студентів-педагогів, 2014. С. 172-183.
4. Аудіювання на основі комунікативного підходу і його місце в розвиваючому навчанні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ur.co.ua/70/377-4-audiovanie-na-osnove-kommunikativnogo-podhoda-iego-mesto-v-razvivayushem-obuchenii.html> (дата звернення 11.11.2022).
5. Батраченко, К. Г. Розвивальні ігри та інтерактивні вправи на уроках англійської мови у початкових класах. Англ. мова в почат. шк. : [наук.-метод. журн.] 2015. N 10. С. 5-11.
6. Березівська Л. Реформування загальної середньої освіти в Україні у ХХ столітті крізь призму джерелознавства : наук.-допом. бібліогр. покажч. /НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця: ТВОРИ, 2019. 251с – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/716674/> (дата звернення 26.10.2022).
7. Березіна Т. Використання методу проектів на уроках англійської мови як засобу формування позитивного інтересу до іншомовної культури. Т.В. Березіна – Режим доступу: // collection. Edu. Ru / attach / 17/11175. Doc (дата звернення 15.09.2022).
8. Березіна Т. Метод проектів – основні характеристики та формування мотиваційної діяльності на уроках англійської мови. – Режим доступу: // collection. Edu. Ru / attach / 17/11175. Doc (дата звернення 14.09.2022).

9. Біленька Ю. Дискурсивні маркери у молодіжній онлайн-комунікації (на матеріалі англійської мови): магістерська роб: спец. 8.02030302 «Мова і література (англійська)». Умань. Держ. ун-т ім. П. Тичини. 2017. 90 с.
10. Білоконна Н. Особливості роботи над монологічним мовленням школярів у контексті компетентнісної освіти/ Н. І. Білоконна, Д.В.Божкова // Вісник Міжнародного дослідного центру: Людина: мова, культура, пізнання: щокварт. наук. журн.: [гол. ред. О.М. Холод]. – Кривий Ріг: МДЦ «ЛМКП», 2017. Том 41(1). С. 66- 70.
11. Білошицька Т. Інтерактивні технології у викладанні іноземної мови у ВНЗ. – Режим доступу: [http:// eprints.zu.edu.ua/26805/1/47.pdf](http://eprints.zu.edu.ua/26805/1/47.pdf). (дата звернення 14.09.2022).
12. Бьюзен Т. Супермислення : онлайн-книга [Електронний ресурс] / Т. Бьюзен, Б. Бьюзен. 2018. Режим доступу: http://loveread.ec/read_book.php?id=55086&p=1 (дата звернення 25.10.2022).
13. Важливі навички в періоди стресу: ілюстроване керівництво: Копенгаген: Європейський регіональний офіс Всесвітньої організації охорони здоров'я, 2020.
14. Венедиктова С. Діяльність учнів на уроках німецької мови за допомогою методу проєктів., 2012. № 1. С .11-14.
15. Вишневський О. Коріння проблем у вивченні іноземних мов. Сучасна освіта. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/reform/53026/> (дата звернення 12.09.2022).
16. Дичківська І. Педагогіка М. Монтесорі: виклики сучасності: монографія. Вид. 2-ге, доп. Рівне: Волинські обереги, 2022. 384 с.
17. Живицька Л. Розвиток мовлення школярів засобом новітніх технологій/ Л. В. Живицька, О. О. Горська, Л. Г. Кідней. – Кіровоград: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2013. 160 с.
18. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти. Ч. 3. Книга вчителя іноземної мови. – Х.: Торсінг, 2021.

19. Іванів Л. Дидактичні норми використання проектування навчальної діяльності. *Учитель*. 2014. № 6. С. 11-15.
20. Іжко Є. Метод проектів як один із засобів оптимізації автономного навчання. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер. «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2014. № 2 (8). С. 92-98.
21. Іноземні мови. Критерії оцінювання навчальних досягнень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/school/estimation/2395/> (дата звернення 14.11.2022).
22. Іноземні мови. Модельні Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Перун, 2021.
23. Каліта В.В. Застосування методу проектів у викладанні іноземної мови як засіб створення навчального середовища формування та розвитку життєвих компетентностей учнів. *Навчально-методичний збірник Запорізького університету*, 2010. 61 с.
24. Кардашова Н. Англomовний подкаст як засіб формування компетентності в аудіюванні студентів мовних спеціальностей. *Вісник КНЛУ*. 2015. № 24. С. 176 –185.
25. Колкер Я. Практично-методичне навчання іноземної мови . Я. Колкер К.: Видавничий дім «Шкільний світ». 2016. 120 с.
26. Коновалова М. Педагогічні технології: інструментарій, механізми, технологічна карта / М. В. Коновалова, Ю. О. Куликова, О. П. Семиволос. — Х. : Вид. група «Основа», 2015. 96 с.
27. Коптюг Н. Використання методу «інтернет – проект» як додаткове джерело мотивації учнів, 2013.
28. Короткий огляд методів навчання іноземних мов. – Режим доступу: https://www.zinref.ru/000_uchebniki/02800_logika/011_lekcii_raznie_36/514. (дата звернення 13.11.2022).
29. Котловський А. Формування лексико-граматичної компетентності в: дис. канд. пед. наук : 13.00.02. Тернопіль, 2017. 253 с.

30. Кравчина Т. Сутність комунікативного методу навчання іноземним мовам. Режим доступу : [https:// cyberleninka.ru/article/n/sutnistkomunikativnogometodu-navchannya-inozemnim-movam](https://cyberleninka.ru/article/n/sutnistkomunikativnogometodu-navchannya-inozemnim-movam) (дата звернення 09.08.2022).
31. Красуля А, Шумило А.. Застосування мобільних технологій з метою розвитку іншомовної лексичної компетентності учнів при вивченні англійської мови . Теоретична і дидактична філологія : збірник наукових праць. Серія «Філологія». ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав (Київська обл.) : Домбровська Я.М. 2020. Вип. 32. с. 49–59.
32. Крисак Л. Шляхи формування англomовної професійно-орієнтованої комунікативної компетентності майбутніх лікарів. Острозька академія. 2015. – Режим доступу: <https://naub.oa.edu.ua/2015/2015/> (дата звернення 25.10.2022).
33. Крюкова Є., Павлович А. Використання сучасних технологій у вивченні іноземної мови. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. № 62. С. 54–58.
34. Леонтян М. Поняття «компетенція» і «компетентність» у теорії освіти /М.А. Леонтян. Наукові праці ЧДУ імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». 2012. Вип. 176. с. 73–75.
35. Марущак О. Поняття компетентності у педагогічній діяльності. Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». 2016. № 11. С. 97–108.
36. Метод проектів у шкільній освіті – Режим доступу: [method. Rcde. Ru / getblob. Asp? Id = 1100002960](http://method.rcde.ru/getblob.asp?Id=1100002960) (дата звернення 14.11.2022).
37. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: теоретичні засади : навч. посіб. у схемах і табл. для студентів ф-ту інозем. філології освітньо-кваліфікац. рівня «бакалавр» / Запорізьк. нац. ун-т ; уклад.: К. М. Ружин – Запоріжжя : Вид-во ЗНУ, 2012. 115 с.

38. Міністерство освіти і науки України. (2017). Закон України «Про освіту». Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172145.html. (дата звернення 24.10.2022).
39. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. (2016). Київ : Педагогічна думка, 2016. 448 с.
40. Олійник О.В. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови // Лінгвістичні дослідження: Зб. Наук. Праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. 2014. Вип. 38. С. 238-246.
41. Пахомова Н. Що таке метод проектів? Шкільні технології, 2014. № 4. С. 93-96.
42. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. – Кривий ріг : Айс Принт, 2017. Вип. 1 (50). 332 с.
43. Петунін. О., Шошина, М. Виховна система «Майстерня досягнень»
Режим доступу: [www. It - n. Ru / Attachment. Aspx? Id = 1080](http://www.it-n.ru/Attachment.aspx?Id=1080) (дата звернення 08.08.2022).
44. Піхотин О, Кіктенко А., Любарська О.М. Освітні технології в добу інновацій - метод. посіб. / за ред. О. М. Піхотин. Київ : Видавництво А.С.К., 2013. 225 с.
45. Полікарпова Ю.О. Сучасні тенденції у викладанні англійської мови в Україні. Народна освіта. 2017. Вип. 2. С. 60–65.
46. Про внесення змін до Державного стандарту базової середньої освіти. –
Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/972%202022%D0%BF#Text%20> (дата звернення 12.10.2022).
47. Проект концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ru/draftregulations/319-proekt-kontseptsiya-rozvitku-osviti-ukrajini-na-period-2015-2025-roki> (дата звернення 25.10.2022) .
48. Процюк І. Є. Формування соціокультурної компетентності особистості в науковій літературі / І. Є. Процюк // Педагогічні науки. 2016. Випуск 3 (85). С. 108-114.

49. Пустовіт Г. Компетентнісний підхід як ціннісний конструкт освіти особистості в закладах позашкільної освіти. Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 8. Рівне: РДГУ. 2018. С. 82–96.
50. Радченко Л. Реалізація використання комунікативно-когнітивних методик при вивченні іноземних мов. Випуск № 3(23), 2018.
51. Редько В. Г. Концепція компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів / В. Г. Редько, Т. К. Полонська, О. С. Пасічник, Н. П. Басай ; за наук. ред. В. Г. Редька. – Київ : Конві Прінт, 2018. 36 с.
52. Редько В. Г. Модельна навчальна програма «Іноземна мова 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / В. Г. Редько, О. П. Шаленко, С. І. Сотникова. – Київ : Методика Паблішинг, 2021. 42 с.
53. Розширений Педагогічний Енциклопедичний Словник , 2012. 528с.
54. Руденко Ю. Шляхи подолання кризи сучасної педагогіки. Ю. Д. Руденко. – Київ : Просвіта, 2018. 278 с.
55. Руднік Ю. Актуалізація проблеми застосування інноваційних технологій у навчанні іноземних мов., (Ч.2). 2014. С. 124-131,
56. Семенчук Ю. Іноземна мова – особливості використання для реального життя. Іноземні мови в навчальних закладах. 2012. №2.
57. Сіденко А. Історія і практика застосування проектної методики навчання, 2013. № 6. С. 96-111.
58. Сіранчук Н. Процес формування лексичної компетентності школяра у структурі теорії мовленнєвої діяльності / Н. М. Сіранчук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2015. Вип. 4. С. 72-76.
59. Сокова Г. Використання проектної методики в навчально-пізнавальній діяльності, 2018. № 4. С. 53-55.
60. Столяренко О. Комунікативна компетентність і практичне застосування і опанування іноземної мови старшокласниками. Рідна школа. 2017. №4.
61. Тесліна О. Інноваційні форми роботи на уроці англійської мови, 2022. № 3. С. 41-46.

62. Шалацька Г.М. Проектна методика та ефективність її застосування в навчанні іноземним мовам [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2010/Pedagogica/73668.doc.htm/ (дата звернення 10.08.2022)
63. Шимків І. Аудіювання як вид іншомовної мовленнєвої діяльності. Наукові записки. 2015. № 2. С. 85–90.
64. Якісні навчальні програми з іноземних мов 5 – 9 класи. Англійська мова. Затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf> (дата звернення 10.08.2022).
65. Buck Institute for Education Project – based learning for the 21st century, – 2012, Access mode: http://www.bie.org/about/what_is_pbl (date of the application 12.11.2022).
66. Celce-Murcia M. Rethinking the Role of Communicative Competence in Language Teaching. Intercultural Language Use and Language Learning. – 2017. № 9. pp. 41–57.
67. Chard S. The project approach, 2012. Access mode: http://www.projectapproach.org/project_approach.php. (date of the application 25.10.2022).
68. Chinta K. Techniques of Vocabulary Competency in English Language Learning / an International Journal of Education and Applied Social Sciences // Educational Quest 5 (2). 2014. P. 109–113.
69. Clark M. The Use of Technology to Support Vocabulary Development of English Language Learners. St. John Fisher College: Fisher Digital Publications. 2013. 84 p.
70. Deng Q. Learning Vocabulary with Apps: From Theory to Practice. The Nebraska Educator: A Student Led Journal. 2015. P. 49–69.
71. Hafner M., Fun C. Project-Based Learning in a Technologically Enhanced Learning Environment for Second Language Learners: students' perceptions. E- Learning and Digital Media. 2012. № 9/2. P.183–195.

72. Innovations in learning technologies for English language teaching [Electronic resource] / ed. by Gary Motteram. – London: British Council, 2013. 201 p.
73. Nalliveetil George M. The Impact of Mobile Phones on English Language Learning: Perceptions of EFL Undergraduates. *Journal of Language Teaching and Research*. – Vol. 7. – No. 2. 2016. P. 264–272.
74. Richards J., Rodgers T. *Approaches and Methods in Language Teaching. A description and analysis*. 2019. 171 p.
75. Schiefelbein J. Development and user experience evaluation of language learning mobile applications. University of Tartu, Faculty of Social Sciences, Institute of Education. 2019. 54 p.

ДОДАТОК А
Модель реалізації проєктної роботи по темі
«Youth cultures»

Клас: 9.

Мета проєкту: створити інформаційний постер - порівняння українських та британських підлітків, використовуючи наступну інформацію: вподобання в музиці, літературі тощо; основні пріоритети в житті; мода та стиль; можливі підліткові проблеми.

Тип: інформаційний, міжпредметний, усно-письмовий.

Лексичний матеріал: молодіжні культури, сім'я, прикметники характеру людини, її особистих якостей; стиль та мода (елементи одягу); захоплення та хобі.

Граматичний матеріал: герундій, модальні дієслова, спеціальні та загальні питання, вживання зворотів для передачі дії та планів у майбутньому (be going to, Future Simple, Present Continuous).

Функціональні компетентності: опис підліткового життя, складання планів на майбутнє по закінченню навчання у школі, порівняння різних культурних особливостей.

Соціокультурні компетентності: ознайомлення з основними відмінностями у підлітковому житті українських та британських підлітків.

Етапи реалізації: підготовчий, виконавчий, презентаційний та підсумковий

На підготовчому етапі знайомлю учнів із навчальною темою, завданнями для формування необхідної мовної лексичної компетенції, а також проєктною проблемою; формую міні-групи, які працюватимуть над єдиною темою проєкту, визначаю формат очікуваного кінцевого продукту (створення інформаційного постеру - порівняння українських та британських підлітків з використанням необхідної наочності та усною презентацією);

- обговорюю шляхи і джерела пошуку інформації. Основні види вправ, які учні виконують на цьому етапі: рецептивні та рецептивно-продуктивні, умовно-комунікативні (аудіювання, визначення теми презентації, ознайомлення з матеріалом для опрацювання тощо).

На виконавчому етапі проекту учні опрацьовують лексико-граматичний матеріал з теми, що сприяє удосконаленню мовних навичок та мовленнєвих умінь (читання запропонованих та самостійно підібраних текстів, виконання усних та письмових проблемних завдань, підготовка проміжних усних та письмових звітів, що є частиною проекту, письмове оформлення проекту та підготовка його усної презентації, виготовлення наочності тощо). Вправи носять рецептивний, репродуктивний та продуктивно-комунікативний характер та спрямовані передусім на вдосконалення вмінь учнів у чотирьох видах мовленнєвої діяльності).

На етапі презентації учні презентують результати проектної діяльності з теми (презентація постеру). Основні типи вправ: рецептивні, продуктивно-комунікативні, проблемного та контролюючого характеру. Кожна з груп не тільки презентує власний постер, а й готує творчі завдання на якість сприйняття або розвиток пізнавальної та креативної активності своїх однокласників. учнів.

На підсумковому етапі проводимо аналіз та оцінювання якості проектної роботи та власне етапу презентації. Підсумковий бал включає оцінку проектної діяльності учнів вчителем, самооцінку та взаємооцінку виконаних проектів групами.

ДОДАТОК Б

Приклад тесту на перевірку АЛК

Section 1. Choose your answers from the options given below each question.

1. This bottle about a liter of water.
 comprises consists of contains includes
2. Betty, you promised to help me with my homework. Now your promise!
 execute fulfill perform realize
3. I think you have a good chance of getting your money back. on wood.
 Beat Hit Knock Strike
4. She doesn't have any of humor.
 emotion feeling sensation sense
5. He was fired and couldn't find another in his field.
 job labor toil work
6. She won first in a local chess tournament.
 award premium prize reward
7. How can you accuse me of such a thing! That's !
 amusing comical humorous ridiculous
8. She had appendicitis and had to undergo an operation.
 acute keen sharp piercing
9. Five planets in our solar system are visible to the eye.
 bare naked nude uncovered
10. The weather is nice this morning. It's not hot yet, and there's a breeze from the sea.
 chilling chilly cold cool

Section 2. Choose your answers from the options given below each question.

1. She was a / an ..... wife who loved her husband more than anything else in the whole universe.
 a) devoted
 b) sincere
 c) intelligent
2. I always avoid his company because he is a crashing .....
 a) bore

- b) nuisance
- c) guy
- 3. It is a golden ..... If you miss it, you will regret it.
  - a) chance
  - b) opportunity
  - c) offer
- 4. She seemed quite interested in buying that house, but at the last moment, she changed her .....
  - a) mind
  - b) thoughts
  - c) offer
- 5. Although I was ..... annoyed by her attitude, I said nothing.
  - a) moderately
  - b) lightly
  - c) slightly
- 6. Could you ..... the oil?
  - a) inspect
  - b) check
  - c) test

Section 3. Sort the items.

Entertainment for young people

Below are a number of things which interest young people. Sort the items into five categories:

jazz   MTV   problem page   cafe   sportswear   video   articles
 rock   designers   pop   films   stories   jeans   cartoons
 blues   pop news   visiting friends   trainers   rap   programmes
 sweatshirt   fast food joint   horoscopes   shopping   bar

| MUSIC   TV   CLOTHES   MAGAZINES   SOCIALISING

Vocabulary connected with age

Use this vocabulary to complete the following sentences:

maturity   adults   youth   teenagers   growing up
--

1. A lot of _____ like to wear fashionable clothes.
2. Most people would agree that _____ to be what your parents want isn't easy.
3. This film isn't suitable for children; it's for _____ only.
4. When you reach _____ you become responsible for yourself.
5. Enjoy your _____ because it should be the best time of your life!

ДОДАТОК В

Рекомендована тематика проєктів для учнів 9-х класів (з англійської мови)

1. Що популярно серед молоді?
2. Англійська мова - урок в моєму розкладі.
3. Англійська як глобальна мова спілкування.
4. Відмітні особливості будинків у Британії
5. Загадки Стоунхенджа.
6. Засоби масової інформації у Великобританії і США.
7. Історія англійського чаю.
8. Культурна карта Великобританії.
9. Мода у Великобританії: учора і сьогодні.
10. Молодіжна культура в Україні і Британії.
11. Найвідоміші винаходи британців.
12. Преса - дзеркало світу.
13. Проблеми молоді і шляхи їх рішення.
14. Роль англійської мови у сучасному світі.
15. Традиції і звичаї Шотландії і Уельсу. Порівняльні характеристики.
16. Традиції харчування у Великобританії і США.
17. Хелловін і свято Івана Купали. Схожість і відмінності.
18. Хіп-хоп культура і її вплив на молодіжний сленг.
19. Чи можу я стати англійською королевою?
20. Чому англійці дарують подарунки на Різдво, а ми на Новий рік?
21. Що можуть розповісти банкноти про свій народ.
22. Здоровий стиль життя.
23. Шкідливі та корисні звички: які обереш ти?

ДОДАТОК Г

Тематичне планування з елементами проєктної методики (зразок)

Short term plan № 5

Unit 5 Reading for pleasure Term 9 LESSON: Planning a project		School:	
Date:		Teacher name:	
CLASS: 9		Number present:	absent:
Learning objectives(s) that this lesson is contributing to	<p>9.S1 provide basic information about themselves and others at sentence level on an increasing range of general topics</p> <p>9.C6 organize and present information clearly to others</p> <p>9.R5 deduce meaning from context in extended texts on a wide range of familiar general and curricular topics, and some unfamiliar topics</p> <p>9.W1 plan, write, edit and proofread work at text level with support on a limited range of general and curricular topics</p>		
Lesson objectives	All learners will be able to:		
	<ul style="list-style-type: none"> • Write down the subject and number • Get acquainted with the objectives of the lesson • Answer the question of what people do in pictures with the help of a teacher • Read and translate the dialog with the teacher's help • Answer a question to the dialogue with the help of a teacher • Learn key phrases with the help of a teacher • Answer the question which expressions are used to represent plans and which are used to answer them with the help of the teacher • Find suggested words in a dialog with the help of a teacher • Complete sentences with these words with the help of a teacher • Write a dialogue about planning a literary magazine at school with the help of a teacher • Go through reflection with the help of a teacher 		
	Most learners will be able to:		
	<ul style="list-style-type: none"> • Write down the subject and number • Get acquainted with the objectives of the lesson • Answer the question of what people do in pictures with a little help from a teacher • Read and translate the dialogue with a little help from the teacher • Answer a question to the dialogue with a little help from the teacher • Answer the question which expressions are used to represent plans and which are used to answer them with a little help from the teacher • Use key phrases to complete sentences with a little help from the teacher • Find suggested words in the dialog with a little help from the teacher • Complete sentences with these words with a little help from the teacher • Write a dialogue about planning a literary magazine at school with a little help from a teacher • Go through reflection with a little help from a teacher 		
	Some learners will be able to:		
<ul style="list-style-type: none"> • Write down the subject and number • Answer the question of what people do in pictures individually 			

	<ul style="list-style-type: none"> • Read and translate the dialog individually • Answer a question to the dialog individually • Find suggested words in the dialog individually 	
Language objectives	Use the grammar you've learned	
Cross curricular links	Psychology. Physical Culture.	
ICT skills	Smart board for presenting a video	
Health and Safety	Everyday classroom precautions will ensure that safety measures are provided to prevent the exposure of electrical power cords	
Previous learning	Planning a project	
Plan		
Planned timings	Planned activities	Resources
Lesson 1 Beginning 3-min 3-min	Class organisation The teacher suggests guessing the date and writing it down correctly. The teacher introduces the lesson topic and explains the lesson objectives to the students. Warm-up and lesson objectives presentation Thinking, speaking, and writing. The teacher asks the children to answer the question, what do the children think people are doing in the pictures presented	
Middle 13-min 3-min 2-min 2-min 2-min 2-min 6-min Homework 3-min	Reading, thinking, speaking, and writing. диалог The teacher suggests reading and translating the dialogue. You need to answer the question how will the members of the book club decide which book to read? It is suggested to read by roles, where after each phrase the student changes. Grammar, thinking, and writing. Ключ фра The teacher suggests learning key phrases. And answer the question what expressions are used to represent plans and what are used to answer them? Thinking and writing. Доп предл The teacher suggests completing sentences using key phrases Physical warm-up The teacher suggests taking a break and doing some exercises. He shows the children moving pictures, the students must repeat after them. Reading, thinking, and speaking. Слова в коробке The teacher suggests looking at the words in the box and finding them in the dialog. Decide whether they are used for size or quantity. Thinking, writing, speaking, and reading. The teacher suggests preparing a new dialogue with the partner about planning a literary magazine at school.	
End 5-min	Reflection (W) The teacher conducts a reflection, inviting children to continue the phrase. Children are writing and voicing suggestions. <ul style="list-style-type: none"> • Complete one of the phrases and send it to me as a commentary on the lesson: <ul style="list-style-type: none"> • ☐ I was wondering ..... • ☐ It was difficult for me ..... • ☐ I learned ... 	

Assessment: _____

Teacher: _____

ДОДАТОК Г

Приклади виконаних проєктів учнів 9-го класу

Проект-постер «Хочеш дізнатись про мене?»

I am interested in psychology.
 In my free time I watch series or read a book.
 My favorite school subject is biology.
 I have a lot of favorite singers and groups.
 I love the oversize style of clothing.
 My surname is Prokopenko.
 My form teacher is Gonchar Antonina Vasylivna.

Name: Ann Prokopenko

BLACK PINK

Проект-презентація «Мій улюблений музичний гурт»

MY FAVORITE BAND

My favorite band is the band Kalush

History of the band .
 This is a Ukrainian band, founded in 2019
 Years .

Music genre. Band members

- Music genre 🎵
- rap, hip hop
- The band includes Oleg Psyuk (aka Cursing Son) – founder and soloist; Igor Didenchuk – multi-instrumentalist and MS Kilimnen.
- The band was named after Kalush, Oleg Psyuk's hometown

Проект – електронне листування
«Що мені сьогодні одягти?»

Проект-анкета «Як стати
успішним музикантом?»

**How to become a
successful musician?
Question**

№1: How much do you need to play music to be successful?

A) 1 year; b) 3 years; (c) all my life; (c) it is individually;

№2: What does it take to be successful?

a) perseverance, diligence; b) laziness;

№3: What's the main thing for a musician?

a) its audience; b) money;

№4: Do I have to be able to sing?

a) yes; b) no;

№5: Do you think auto-tune voice should be used for more track listening?

a) yes; b) no; c) possibly;

№6: Does there have to be a clip for each track?

a) yes; b) no; c) at will;

№7: Should I put some meaning in the tracks?

a) yes; b) no;

№8: Is it necessary for a musician to communicate with fans?

a) yes; b) no;

